HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

De wereld volgens John Irving

Het geven om een ander is een morele daad

NUMMER 2 FEBRUARI 1996 PRIJS: F 4,95

Bestellen jubileumnummer Samen Leven

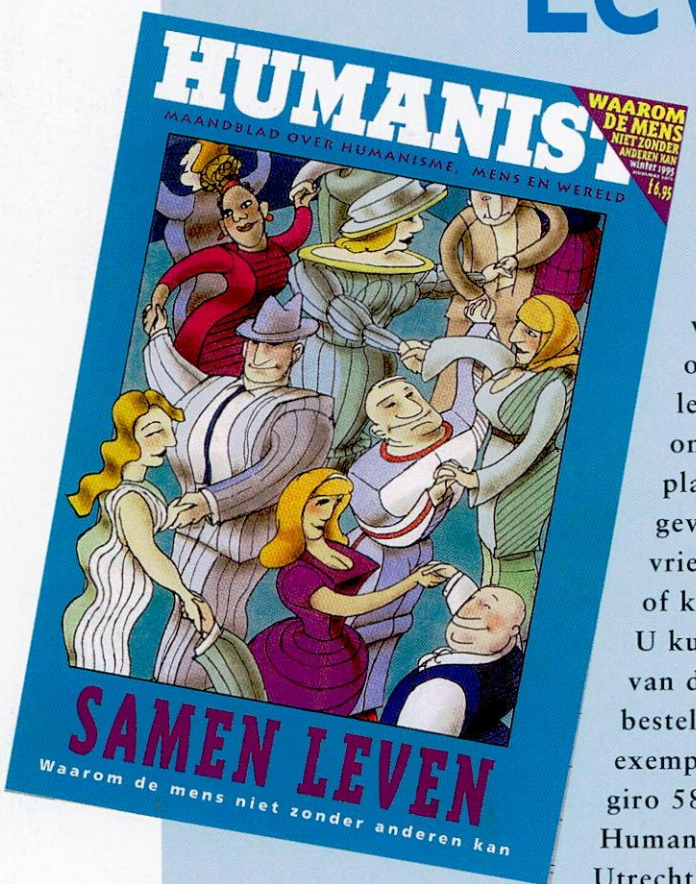

Veel mensen bestellen een extra exemplaar van het speciale jubileumnummer van de Humanist over 'Samen leven'.Bijvoorbeeld omdat ze hun exemplaar hebben weggegeven aan vriend, vriendin, familie, buur of kennis.

U kunt nog exemplaren van dit themanummer bestellen. Maak per exemplaar f 8,95 over op giro 58 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van '9602HUM'. En als u meerdere exemplaren wilt bestellen, gireer dan evenzovele malen f 8,45 en vermeld hoeveel exemplaren u wilt. Bij meer dan 10 exemplaren kunt u korting krijgen. Neem dan contact met ons op: tel. 030-2392107.

Het volgende nummer van de Humanist verschijnt de eerste week van maart. Kopij voor dit nummer moet uiterlijk 12 februari in het bezit van de redactie zijn.

Training voor bestuurders

Bent u actief in een bestuur van een maatschappelijke organisatie, zoals een regionale omroep of een woonzorgcentrum, of maakt u deel uit van bijvoorbeeld een adviesraad? En vraagt u zich ook wel eens af of het in al die beleidsstukken, richtlijnen en besluiten nog wel over mensen gaat? Dan is dit de training voor u!
Rien Sparnaaij, docente van het Centrum voor Training, Vorming en Advies 'Overcinge-de-Klencke' gebruikt verschillende werkvormen om uw idealen en goede voornemens in verband te brengen met de weerbarstige praktijk.
De training draait om vragen als:
- Waaruit blijkt dat u vanuit een humanistische achtergrond werkt?
- Wat is de betekenis van die achtergrond?
- Waarin is een bestuur met humanisten anders dan een zonder?
- Hoe kunt u uw functioneren verbeteren?
- Welke belemmeringen ervaart u?

De training wordt gehouden in Havelte (Dr.) van vrijdag 23 februari, 19.30 uur, tot zaterdag 24 februari, 16.00 uur (inclusief overnachting). Aanmelding door overschrijving van f 50,- per persoon deelnemerskosten op girorekening 197930 van het Humanistisch Verbond, onder vermelding van 'Training besturen'. Inschrijving geschiedt op volgorde van binnenkomst. Meer informatie: afdeling Verenigingszaken, tel. 030-2392143 (Hélène van Dijk).

IHEU gaat verhuizen

In de bestuursvergadering van de International Humanist and Ethical Union op 2 januari in Bombay is besloten het hoofdkantoor te verhuizen van Utrecht naar Londen. Er was de afgelopen jaren veel kritiek ontstaan op de geringe belangstelling onder Nederlandse humanisten voor het internationale werk. Dankzij de Nederlandse lobby is wel voorkomen dat alle IHEU-taken uit Nederland verdwijnen: er blijft een kantoor voor de internationale secretariaten van de professionele diensten. Van 14 tot 17 februari houden de humanistische professionals in Utrecht en Europese conferentie. Gehoopt wordt dat dit zal bijdragen aan en beter Nederlands imago in het humanistische buitenland.
De IHEU heeft verder in Bombay besloten om een internationale coalitie tegen het fundamentalisme te starten. Als eerste meldde zich Taslima Nasreen: de humanistische schrijfster uit Bangla Desh die haar land moest ontvluchten, omdat islamitische fundamentalisten haar kritiek op de Koran niet tolereerden. (R.T.)

in dit nummer

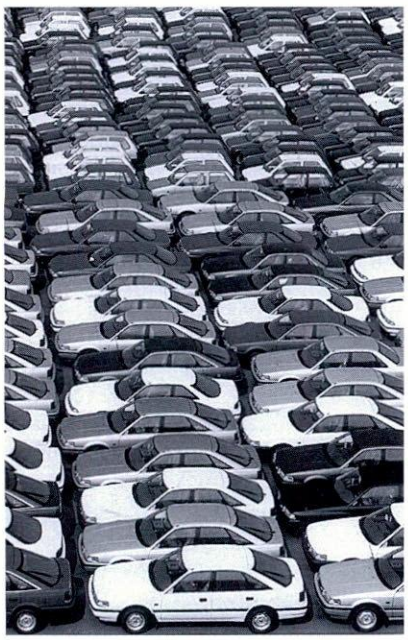

Barstensvol auto's
Nergens heeft de auto zo volledig bezit genomen van de openbare ruimte als in Nederland. De autocultuur is niet meer weg te denken uit de samenleving, we zijn vergroeid met het gaspedaal.
Wat betekenen die zes miljoen auto's in ons leven? Moeten we weer meer gaan fietsen? Een uitgebreid overzicht van de stand van zaken.

PAGINA 22

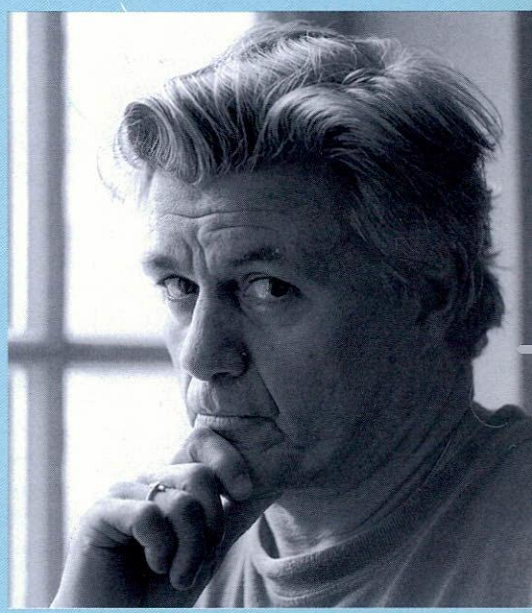

John Irving
Zijn boeken lezen als een trein. Zijn plots hebben vaak de spanning van een thriller en zijn personages zijn meestal op enigerlei wijze verknipt. Kortom, zijn boeken hebben een hoge amusementswaarde. Maar in al z'n werk dringt ook een diepere persoonlijke overtuiging op. Hoe ziet die wereld van John Irving eruit?

PAGINA 8

Het HV in historisch perspectief
Het aanpassen tegen wil en dank om eigen opvattingen gerespecteerd te krijgen, is een vaak terugkerend motief in de geschiedenis van het Humanistisch Verbond. Zegt historica Carla van Baalen, docent aan de Universiteit voor Humanistiek. Hoe braaf was het humanisme in de jaren '50 en '60?

PAGINA 6

Johannes van Vloten
Hij pleitte indertijd voor een standbeeld voor Spinoza in Den Haag. Nu heeft de HV-afdeling Deventer gezorgd voor een gedenkteken voor deze grondlegger van het moderne humanisme.
Wie was Johannes van Vloten?

PAGINA 19

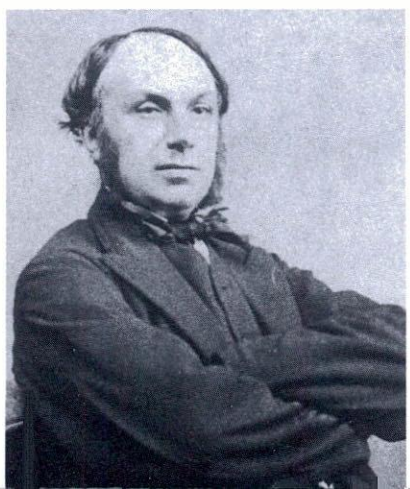

EN VERDER

Brieven	4
Cryptogram	15
Boekrecensie	16
Radio en televisie	30
HV-Nieuws	32
Verslag ALV	34

Uw brief is van harte welkom. Maar schrijft u zo kort en bondig mogelijk (maximaal 200 woorden). Anders is de redactie gedwongen uw brief in te korten

Van tafel geveegd

Ik wou nog graag even op persoonlijke titel terugkomen op de onlangs gehouden ALV. Of liever gezegd liever niet graag, want ik viel van de ene verbazing in de andere. Het begon al meteen. Iedereen, die meende wat te zeggen te hebben stormde naar voren om vervolgens het hoofdbestuur uit te schelden over het beleid en de financiën. Ook het kantoorpersoneel kreeg een veeg uit de pan. Het financiële beleid werd op alle punten gekraakt om vervolgens met algemene stemmen te worden goedgekeurd.
Het blad de 'Humanist', een blad dat mijns inziens de laatste tijd een ontwikkeling ten gunste doormaakt, werd grof afgekraakt. Nu zal iedereen zijn fouten hebben, maar we hadden eindelijk een daadkrachtig bestuur en mijn ervaringen met het kantoor zijn zeer positief.
Zoals gezegd verbaasde ik me. Nu om de toonzetting. Toen ik me aanmeldde als lid van het HV meende ik bij een groep innemende en beschaafde mensen terecht te zijn gekomen. Voor Drachten geldt dat wel, maar in de ALV kon ik daar niet veel van merken.
Een andere grote schok kreeg ik te verwerken, toen het nieuwe systeem van financiering van de afdelingen werd besproken. Het voordeel van dit systeem was, dat 'slapende' afdelingen gedwongen werden actief te worden of anders hoegenaamd gen geld meer krijgen. Hieraan is veel tijd en geld besteed. Er zijn diverse 'penningmeesterdagen' georganiseerd, wat veel inspanning, reiskosten, papier, overleg etc., heeft gekost. Al met al heeft dat proces vermoedelijk ongeveer twee jaar geduurd. In twee minuten werd dit plan van tafel geveegd. Waarom? Naar mijn beleving uit tijdgebrek!!!
Natuurlijk bevatte dit systeem elementen, waarover verschil van mening kan bestaan en natuurlijk kiest men in zo'n geval voor de zekerheid van alles bij het oude te laten. Maar er waren amendementen, die het bestuderen waard waren en op z'n minst had men het probleem naar een volgende ALV kunnen laten verhuizen. Maar om het plan zo maar van tafel te vegen ging mij veel te ver. Ik ervoer het als een belediging voor een ieder, die er veel tijd en moeite in heeft gestoken.
Dat brengt mij op een ander punt: nl. het systeem van vergaderen. In eerste instantie lijkt de vorm van de ALV mooi en democratisch en ik was er daarom een groot voorstander van. Nu neem ik aan, dat de aanwezige besturen hun huiswerk goed hebben gedaan en het pak papier zorgvuldig hebben doorgenomen. De niet-bestuurders waren nu ook welkom en ik vraag me af, hoeveel van deze mensen de tijd hebben gehad om het niet onaanzienlijke pak papier te bestuderen en of ze wel voldoende informatie hebben ontvangen om de achtergronden te begrijpen. Maar ze kregen wel een rode stemkaart! Mijns inziens reden om nog eens goed over de opzet na te denken. Uit mijn omgeving heb ik al stemmen gehoord dat het hun laatste ALV was of dat ze de ALV nog één kans gaven en "dat ze hun kostbare zaterdag wel beter kunnen gebruiken". Als we niet op een normale toon met elkaar kunnen discussiëren, zie ik de toekomst van de ALV en het HV somber in.

Chris Plu (voorzitter afdeling Drachten)

Impliciet/expliciet humanisme

In het taalgebruik van het Humanistisch Verbond zijn enige nieuwe woorden opgedoken: impliciet en expliciet humanisme. Impliciet humanisme staat voor in de praktijk gebracht (humanistisch) handelen op grond van een niet uitgesproken humanistische overtuiging. Met expliciet humanisme worden bedoeld theoretische beschouwingen en discussies. Deze geleerde termen betekenen mijns inziens niet veel anders dan praktisch en theoretisch humanisme. Zij voegen niets toe aan de waarden van de humanistische levensovertuiging, maar maken deze hoogstens wat ondoorzichtiger voor geïnteresseerde buitenstaanders. Daarom wil ik er voor pleiten deze termen maar af te schaffen en weer te spreken over praktisch en theoretisch humanisme; anders moeten wij het praktisch humanisme expliciet naar buiten brengen op grond van onze impliciete overtuiging; duidelijk toch?

E. Albeda-van Dien (Amsterdam)

Wat ik zo jammer vind...

Tot voor enkele jaren geleden sprak het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond zich wel eens uit over zaken die zich in de actualiteit voordeden. Wij menen dat er zelfs een delegatie van het hoofdbestuur door premier Lubbers - bij de aanvang van zijn derde kabinet - is ontvangen.
Nu heerst er een stilte (oorverdovend noemen de Amerikanen het) in Utrecht. Niet lang geleden was er op de TV een reportage over een groep Zaïrezen die ondergedoken waren in een kerk in Amsterdam. Dit omdat onze staatssecretaris van Justitie (de voormalige burgemeester van Haarlem, mevrouw Schmitz) dit land niet meer gevaarlijk vindt voor terugkerende, kritische ingezetenen. Iets dat ernstig wordt betwijfeld door deskundigen van Amnesty, de kerken en andere organisaties op het gebied van de bescherming van mensenrechten.
Utrecht zwijgt. Waarom?

Tieneke Buisman - Groenendaal en Gordon Schaake (Hilversum)

Naschrift:
Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond is zich bewust van het feit dat er minder uitspraken die de actualiteit betreffen van het Humanistisch Verbond naar buiten komen dan in het verleden, en wil daar graag verandering in brengen. Dat past ook in de strategie van profilering en draagvlakverbreding die is neergezet in het beleidsplan dat op de laatste ALV is goedgekeurd. Kortom, Utrecht gaat de stilte doorbreken.

Marcel van den Broecke (directeur Humanistisch Verbond)

Carla van Baalen en het brave humanisme van de jaren 50 en 60

Humanisten moesten vroeger opboksen tegen het idee dat niet-geloven onfatsoenlijk was

Beeld van het Humanistisch Verbond in de jaren '50/'60. Eerste rij vooraan links Henk Roethof, derde van links vooraan Jaap van Praag.

Historica Carla van Baalen is universitair docent en onderzoeker. De afgelopen jaren heeft ze onder meer onderzoek gedaan naar de wortels van de humanistische beweging in Nederland. Ook coördineerde ze verschillende onderwijsprogramma's aan de Universiteit voor Humanistiek.

DOOR TANNY DOBBELAAR

"Ik ken het Humanistisch Verbond vanaf de jaren zeventig, zeg maar vanaf de tijd dat ik zelf meningen ging vormen. Het stond bekend als ruimdenkend, progressief. Zo sprak men tolerant over homoseksualiteit en leverde kritiek op het standaardgezin: waarom zou iedereen moeten leven in het model van mannetje-vrouwtje-kindje? Ook communes en andere leefvormen moesten volgens humanisten mogelijk zijn.
Toen de Verenigde Naties vorig jaar uitriepen tot het Jaar van het Gezin, ben ik gaan kijken naar het tijdvak vóór de jaren zeventig. Vraag was of humanisten tussen 1945 en 1970 even kritisch over het gezin dachten als daarna."

Organisaties als het Humanistisch Verbond moet waakzaam blijven voor als het tij keert.

Voorlezen tijdens kerstdagen

Voor de beantwoording van deze vraag dook historica Carla van Baalen in de archieven, op zoek naar boeken, artikelen en brochures van humanistische auteurs uit die tijd. In een artikel over de humanistische waardering van het gezinsleven tussen 1945 en 1970 zet ze die opvattingen op een rijtje (Rekenschap, maart 1993). En wat blijkt? In de jaren vijftig en zestig vonden humanisten dat het gezin de ideale samenlevingsvorm is en het huwelijk de beste manier om je persoonlijkheid te ontplooien. Zo noemde HV-voorzitter Jaap van Praag in die tijd het gezinsleven 'een grote schat en de enig solide waarborg van een gezond en zedelijk verantwoord leven'.

Haast vertederend is een brochure uit 1948. Daarin krijgen humanistische ouders tips over manieren om samen met de kinderen de kersttijd door te brengen, inclusief ideetjes voor het versieren van de huiskamer 'zonder in engelhaar te vervallen'. Ook het voorlezen van kinderen kwam aan bod. Het was namelijk 'buitengewoon moeilijk om voor humanisten geschikte lectuur en voorleesstof voor de kerstdagen te geven'.
De voor die dagen vanzelfsprekende taakverdeling tussen man en vrouw werd ook door humanisten bepleit, al vonden ze wel dat meisjes betere opleidingen zouden moeten krijgen. Zo konden ze makkelijker een baan vinden, voor het onverhoopte geval dat het moederschap aan hen voorbij ging. Behoorlijke scholing zou vrouwen ook helpen meer belangstelling te tonen voor het werk van haar man dat over het algemeen 'belangrijker en moeilijker' was. Een huwelijk zonder kinderen kon in humanistische ogen weliswaar een volledig huwelijk zijn, maar 'gewoon' was het zeker niet. Dat gold ook voor seks die niet tot voortplanting leidde. 'Het seksuele leven als geheel houdt iets onbestemds als het niet functioneert in de samenhang van het voortbrengen en grootbrengen van kinderen.'

Schotjesgeest doorbreken

Van Praag gaf in 1964 aan kinderloze echtparen het advies niet alle 'ongebruikte ouderzorg op 'hond, kat of kanarie' te richten. Beter was het een toevluchtsoord te worden voor neven en nichten en andere kinderen en jonge mensen.'
Voor een beweging die na de oorlog de 'schotjesgeest' wilde doorbreken en een vernieuwingsgezind klimaat wilde scheppen, klinkt het allemaal verschrikkelijk deugdzaam en aangepast. Het stof van de jaren vijftig is bij het lezen van al die citaten haast te ruiken. Carla van Baalen concludeert dan ook dat de ideeën van humanisten uit die tijd op veel punten overeenkomen met de gangbare mentaliteit van na de oorlog, waarin het gezinsleven, dat onder de bezetting geleden had, weer opgebouwd moest worden.
"Heel braaf,ja", vindt ook Carla van Baalen. "Maar dat is wel verklaarbaar. Je moet bedenken dat humanisten moesten opboksen tegen het idee dat niet-geloven onfatsoenlijk was. Humanisten hadden na de oorlog de ambitie een brede beweging voor niet-gelovigen te smeden. Ze wilden in het naoorlogse Nederland worden gerespecteerd. En daarvoor moesten ze laten zien hoe keurig ze waren. Je zou kunnen zeggen dat het onderschrijven van gangbare opvattingen haast noodzakelijk was om geaccepteerd te worden. Je

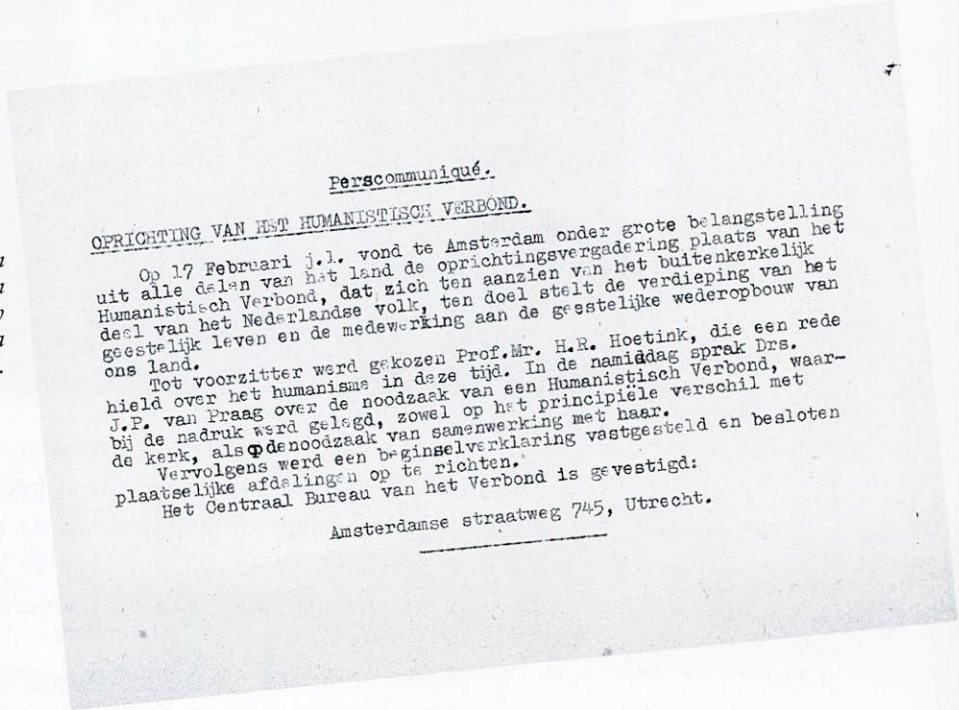

Perscommuniqué.

OPRICHTING VAN HET HUMANISTISCH VERBOND.

Op 17 Februari j.l. vond te Amsterdam onder grote belangstelling uit alle delen van het land de oprichtingsvergadering plaats van het Humanistisch Verbond, dat zich ten aanzien van het buitenkerkelijk deel van het Nederlandse volk, ten doel stelt de verdieping van het geestelijk leven en de medewerking aan de geestelijke wederopbouw van ons land.
Tot voorzitter werd gekozen Prof.Mr. H.R. Hoetink, die een rede hield over het humanisme in deze tijd. In de namiddag sprak Drs. J.P. van Praag over de noodzaak van een Humanistisch Verbond, waarbij de nadruk werd gelegd, zowel op het principiële verschil met de kerk, als de noodzaak van samenwerking met haar.
Vervolgens werd een beginselverklaring vastgesteld en besloten plaatselijke afdelingen op te richten.
Het Centraal Bureau van het Verbond is gevestigd:

Amsterdamse straatweg 745, Utrecht.

Het wereldkundig maken van de oprichting van het Humanistisch Verbond gebeurde via een perscommuniqué.

ziet dan ook dat wanneer ze eenmaal een plek hebben veroverd in de samenleving, er wel degelijk afwijkende ideeën opkomen. Zo zegt Van Praag in 1964 dat een huwelijk al wordt gesloten als twee mensen met elkaar naar bed gaan. Of ze naar het stadhuis zijn geweest, doet er niet toe. Dat was voor die tijd vrij bijzonder."

Tegen verzuiling

"Als humanisten al een afwijkend standpunt innamen, dan was dat binnen de gangbare opvattingen toch verdedigbaar. Zo vond men dat je homoseksualiteit niet moest veroordelen, maar voegde daar aan toe dat een homoseksueel zich niet zo volledig kon ontplooien als iemand met een gezin. Homoseksualiteit was dus niet te prefereren."

Het aanpassen tegen wil en dank om eigen opvattingen gerespecteerd te krijgen, is een motief dat vaker terugkeert in de geschiedenis van het Humanistisch Verbond. Carla van Baalen: "Het HV was altijd tegen de verzuiling, maar is er ook een kindje van. Het wilde graag een grote beweging zijn en richtte daarom allerlei maatschappelijke organisaties op. Zo werd het zelf ook een zuiltje. Het grote verschil met andere zuilen is, dat humanisten niet verbonden waren aan een politieke partij. Daar waren ze uit principe op tegen, al waren er in het begin veel mensen gelieerd aan de PvdA (acht dagen voor het HV opgericht)", vertelt Carla van Baalen die ook de ontstaansgeschiedenis van het Humanistisch Verbond door middel van archiefonderzoek in kaart heeft gebracht. "Er bestond destijds een ontzettend vreemd verkokerd denken. Dat heb ik zelf ook nog meegemaakt. Ik kom uit de protestantse zuil. Ik ging dus naar de hervormde kerk, een hervormde school, hervormde verenigingen. Je had alleen hervormde kennissen en vrienden en je ging ook het liefst naar de hervormde bakker, ook al lag die verder weg dan andere bakkers. Met niet-protestanten ging je niet om, zelfs niet als het je buren waren. Vanuit een humanistisch standpunt is dat onbegrijpelijk. Kern van het humanisme was toen ook verregaand respect voor mensen: wees steeds bereid je eigen principes ter discussie te stellen, wees bereid tot dialoog. Omdat ik zelf in een christendom ben opgevoed dat zo rigide was, vind ik dat respect voor medemensen en die ruimdenkendheid heel cruciaal."

Prille organisatie

Carla van Baalen werkt sinds vijf jaar aan de Universiteit voor Humanistiek. Ze kwam er bij toeval terecht, nadat ze had besloten niet haar hele leven te blijven bij het Centrum voor Parlementaire geschiedenis in Nijmegen. Ze kwam terecht in een prille organisatie waar nog een heel curriculum moest worden opgezet voor studenten die onder meer worden opgeleid tot geestelijk werker. "Het is natuurlijk heerlijk om ergens te werken waar de stellingen nog niet betrokken zijn. Waar niets vaststaat en ieder idee welkom is. Bij de oprichting zijn er veel nieuwe mensen aangetrokken die er allemaal iets van willen maken. Ook zij moesten in

Het HV was altijd tegen verzuiling, maar is er ook een kindje van

het begin uitzoeken hoe zij zich tot het humanisme verhouden, samen met de docenten die voorkwamen uit de oude opleiding." Nog steeds is de UvH een merkwaardige mengeling van een beroeps- en een academische opleiding; een wetenschappelijke studie humanistiek, met filosofische, sociologische, historische en psychologische elementen, die onder meer opleidt tot humanistisch raadsman- of vrouw.

De UvH kent inmiddels een kleine tweehonderd studenten, die zich volgens haar laten kenmerken door groot enthousiasme en nieuwsgierigheid. "Het is een gemêleerd gezelschap, ook qua leeftijd. Iemand in pak zit rustig naast iemand met punkhaar. De verhalen die je soms hoort over collegezalen vol kletsende en ongeïnteresseerde studenten gaan hier niet op. Dat komt natuurlijk ook omdat het zo'n kleine groep is. Je gaat niet onder in de massa. Met zeven mensen in een werkgroep kun je moeilijk een dutje gaan doen."

Is het niet vreemd dat juist nu de verzuiling haar beste tijd heeft gehad, er een speciale humanistische universiteit is opgericht? Carla van Baalen: "Je kunt het zelfs zien als de bekroning van de verzuiling. Ga maar na: in 1880 kregen de protestanten de Vrije Universiteit, een halve eeuw later volgden de katholieken, en sinds zes jaar hebben humanisten een eigen universiteit. Toch klopt dat beeld niet. Ik heb begrepen dat humanisten om pragmatische redenen een eigen universiteit hebben opgericht, toen bleek dat een faculteit voor humanistiek, gekoppeld aan de Utrechtse universiteit niet mogelijk was."

Ziet ze nog toekomst voor het Humanistisch Verbond? "Ik vind het altijd moeilijker om over het heden te spreken dan over het verleden", bekend Carla van Baalen. "Tijden veranderen. Ik heb het idee dat het met het humanistisch gedachtengoed hetzelfde is als met het socialistische: wie kan er op tegen zijn? Humanisten lopen niet voorop, maar hoe zou dat ook kunnen? Misschien lopen ze nog voorop in het euthanasiedebat, maar de rest van Nederland blijft er niet echt bij achter. Wat betreft vrijheden is Nederland een perfecte plaats om te leven, vergeleken met zoveel andere landen. Organisaties als het HV moeten waakzaam blijven, voor als het tij keert. Al ben ik wat Nederland betreft niet zo somber. In de geschiedenis blijkt Nederland altijd tolerant te zijn geweest ten opzichte van andere opvattingen, vergeleken met bijvoorbeeld de Balkan waar men elkaar al eeuwen lang naar het leven staat." ■

Brochures van het Humanistisch Verbond uit de jaren zestig

John Irving over ouderschap, genetisch onderzoek, loyaliteit en godsdienst

Het geven om een ander is een morele daad

De 53-jarige John Irving behoort sinds zijn eerste bestseller 'The world according to Garp' tot 's werelds meest gelezen moderne Amerikaanse schrijvers. In al zijn werk dringt zich onder de oppervlakkige lach-en-een-traan een diepere persoonlijke overtuiging op. Of het nu is op het gebied van ethiek, politiek, wetenschap, maatschappij of anderszins, Irving lijkt tot in al zijn vezels betrokken bij de wereld waarin hij leeft. Hoe ziet die eigenzinnige wereld van John Irving eruit? Trudy Kunz had een uitgebreid gesprek met de schrijver tijdens een bliksembezoek dat hij onlangs aan Nederland bracht.

DOOR TRUDY KUNZ

FOTO: ISAAK RAMAKERS

Genetische studies kun je niet tegenhouden. Ook niet omdat je bang bent voor de manier waarop met die ontdekkingen zal worden omgesprongen.

Als ik mij in de vroege ochtend meld, staat de ontbijttafel in zijn luxueuze hotelsuite nog onafgeruimd. Het gebruinde, jongensachtige gezicht van de schrijver doet zichtbaar moeite wakker te worden. Een restantje jet-lag wellicht, dat ook zijn vijfjarig zoontje Everett parten lijkt te spelen. Aan de hand van zijn moeder Janet komt het knulletje uit de badkamer binnengedrenteld, de lange donkere wimpers neergeslagen en nog te hangerig om al een handje te willen geven. Noch zijn moeder - noch zijn vader dringen daarop aan. Het kind laat zich gedwee een kleurig jack aantrekken en verdwijnt volgens plan met zijn moeder richting Artis. De schrijver nestelt zich met de net bezorgde kan koffie op de bank.

"Ik wil graag weten," begin ik, "waarom u liever als 'entertainer' wordt gezien dan als iemand die zijn lezers een handreiking wil geven om 'beter' te leven. Bent u bang voor het predikaat 'moralist'?"

Hij kijkt me - gespeeld? - verbaasd aan, maar als ik ter illustratie een paar van zijn uitspraken citeer, grinnikt hij instemmend. "Het lijkt soms," geeft hij toe, "of ik het een schande vind dat ik mijn normen en waarden meedeel aan een breder publiek. Dat komt misschien omdat ik er een hekel aan heb om over te komen als een betweter die anderen zo nodig 'goede adviezen' wil geven. Ik ben ook maar een mens, en dat is precies de reden waarom ik romanschrijver ben geworden, en geen wereldverbeteraar. In mijn romans kan ik een gecompliceerde wereld scheppen vol tegenstellingen, onwaarschijnlijkheden en onvolmaaktheden. Mijn romanfiguren zijn geen van allen perfect, ze maken allemaal grove fouten en vergissingen. Maar juist daarom gaan lezers van hen houden. Omdat zij er zoveel van zichzelf in herkennen."

Hoewel hij zijn lezers dus graag aangenaam verstrooit, wil hij hen wel degelijk ook iets 'meegeven'. John Irving: "Ik wil het hele scala van menselijke gevoelens bij mijn lezers bespelen, van sympathie tot liefde, hoop, woede en noem maar op. Zij moeten echt om mijn personages gaan geven, en in die zin ben ik inderdaad moraliserend, want het geven om een ander is in zichzelf een morele daad." Hij vindt het zelfs één van de taken van een schrijver om de lezer naar een hoger plan te tillen, waar hij of zij zichzelf kan ontstijgen door één te worden met een romanfiguur. "Maar," benadrukt Irving, "dat is iets anders dan het welbewust beïnvloeden of veranderen van de denkwereld van je lezers. Ik denk eerlijk gezegd dat alleen slechte schrijvers dat proberen te doen."

Als voorbeeld voert hij aan dat hij zelf, politiek gezien, veel affiniteit heeft met het onderwerp 'abortus'. Hij schreef daar ook een roman over, 'De regels van het Ciderhuis'. "Maar," zegt hij, "ik weet dat ik op dat gevoelige en uiterst persoonlijke terrein nóóit iemands mening zal kunnen veranderen. Ik zou wel volslagen idioot zijn als ik dat dacht. Natúúrlijk had ik 'De regels van het Ciderhuis' vol kunnen stoppen met voorbeelden waarmee ik mijn lezers zou bevestigen of juist ontkrachten in hun gevoelens en denkbeelden. Maar dan was ik niet meer bezig als schrijver, maar als politicus. Jean-Paul Sartre ging zo te werk: die verpakte zijn ideeën - die op zichzelf vaak briljant waren - in het jasje van een roman. Maar daarmee werd hij nog geen romanschrijver, en zeker geen briljante! Wat mij betreft lees ik nog liever een roman van Judith Krantz dan eentje van Sartre."

De kloof tussen mensen wordt steeds dieper. Overal zie je het verschil toenemen tussen degenen die alles hebben en diegenen die niets hebben.

Morel kwesties

Maar Irving is geen Sartre: bij hem geven de morele kwesties die hij aansnijdt - abortus, seksueel geweld, discriminatie, enzovoort - zijn boeken juist een aantrekkelijke meerwaarde. Zo stelt hij in zijn laatst verschenen roman, 'Een zoon van het circus', het onderwerp 'genetica' aan de orde. De hoofdpersoon van het boek, dokter Farrokh Daroewalla, meent een gen op het spoor te zijn dat dwerggroei veroorzaakt. Het lukt hem niet het gen daadwerkelijk te ontdekken, maar de hele roman is duidelijk doortrokken van het besef dat genen verantwoordelijk kunnen zijn voor bepaalde lichamelijke of mentale afwijkingen-van-de-norm. (Het toeval wil overigens dat, twee weken nadat Irving 'Een zoon van het circus' had voltooid, bekend werd dat wetenschappelijk onderzoekers de genetische component hadden ontdekt van achondroplasie, een bepaalde vorm van dwerggroei!.)

Als ik hem vraag in hoeverre hij wakker ligt van de ethische dilemma's die de genetica oproept, maakt hij een afwerend gebaar. De vraag lijkt hem te irriteren. "Je kunt jezelf natuurlijk volslagen paranoïde maken," zegt hij, "als je daarover doordenkt. Maar een feit is, dat je die genetische studies niet kunt tegenhouden. Oók niet omdat je bang bent voor de manier waarop er met die ontdekkingen zal worden omgesprongen."

Stilte. Dan vertelt hij hoe hij tijdens zijn research voor 'Een zoon van het circus' met een stuk of tien, twaalf dwergen heeft gesproken, die in verschillende circussen in India optraden. En hoe die, toen hij hen vroeg wat zij vonden van een (fictieve) dokter die de oorzaak van dwerggroei probeerde te achterhalen, onthutst reageerden met: 'waarom wil die dokter dat uitzoeken, waarom wil hij dat er geen dwergen meer geboren worden?' Waarop Irving, eerder geschokt dan verbaasd, antwoordde: 'Waarom denken jullie meteen dat dat zijn opzet zou zijn? Die dokter wil, vanuit zijn wetenschappelijke gedrevenheid, alleen maar aantonen dat er aan dwerggroei een biologisch gen ten grondslag ligt - dat is alles.' Het lijkt hem nog steeds te emotioneren. "Dat antwoord," zegt hij, "van die dwergen, is kenmerkend voor de houding die veel mensen tegenover genetisch onderzoek hebben. Men heeft visioenen van Hitler-achtige toestanden, waarbij ieder ongeboren kind dat ook maar de geringste afwijking vertoont zonder pardon zal worden afgedreven. Terwijl ik denk: de meeste ou-

ders willen helemáál niet weten of hun kind al dan niet het Down-syndroom heeft, of dat het een jongetje of een meisje is, enzovoort. Niemand dwingt hen om daar prenataal onderzoek naar te laten doen, en zelfs als de mogelijkheden er zijn, geloof ik niet dat men over twintig, dertig, veertig jaar ieder ongeboren kind zal willen laten checken op een verhoogd risico op kanker, hartziekte, alcoholisme, criminaliteit, agressiviteit, incestueus gedrag, enzovoort. Welke ouder wil dat nu allemaal weten? Laten we ons liever concentreren op de positieve gevolgen van deze ontwikkelingen. Jarenlang hebben we van homoseksuelen moeten horen: 'het is onze keuze niet, we zijn zo geboren'. En nu onderzoek inderdáád in de richting wijst van het bestaan van een gen, dat homoseksualiteit veroorzaakt - nu is het wéér niet goed, want nu is het: 'hoeveel vrouwen zullen zich laten aborteren wanneer aangetoond is dat hun kind in aanleg homoseksueel is?' Als dat de reactie van de homoseksuelen is, is dat knap conservatief en dan is het gevaar niet denkbeeldig dat zij zich tegen abortus zullen keren. Dát is iets waar ik mij zorgen om maak: dat zij - en anderen - zich gaan bemoeien met de principiële vrijheid van vrouwen om te kiezen of zij haar kind al of niet geboren willen laten worden. Terwijl niemand anders daar tussen mag komen, dat is haar hoogst persoonlijke beslissing."

Gepland ouderschap

Zijn affiniteit met abortus blijkt vooral een affiniteit te zijn met ongewenste kinderen. "Er telt voor mij in feite maar één argument om een kind niet geboren te laten worden, en dat is als het niet echt gewenst is. Daarom kan ik soms walgen van mensen die hun mond vol hebben van 'het recht van het ongeboren kind'. Zij geven vaak meer om het kind dat er nog niet is, dan om het kind dat eenmaal geboren is, en waarvan de problemen pas echt beginnen."

Ik stel de voor de hand liggende vraag naar zijn eigen jeugd, maar nee - de goudmijn van zijn schrijverschap blijkt niet voort te spruiten uit een *unhappy childhood*. Zijn vader was een bekend Rusland-kenner, die zoonlief spelenderwijs grootbracht met Dostojewsky, Toergenjev en Tolstoi - 'wat wil een schrijver nog meer?' - terwijl zijn inwonende grootmoeder tegenwicht bood door het vertellen van verhaaltjes over de streek en kindersprookjes. Het huis van zijn jeugd was een huis vol warmte, spiritualiteit, traditie en affectie. Maar een schrijver als hij heeft fantasie genoeg om zich te kunnen voorstellen hoe het ook anders kan, en wat een ellende het voor een kind betekent onbemind te zijn. Hij vertelt met een soort trots dat hij slechts van één politieke organisatie lid is, namelijk van 'Planned Parenthood' (Gepland Ouderschap). Daarvoor geeft hij lezingen en werft hij gelden. Irving: "Het is de belangrijkste organisatie die er is. Het uitgangspunt is heel simpel: 'je krijgt geen kind, tenzij je het wilt en tenzij je ervoor kunt zorgen, en je ook bereid bent ervoor te zorgen. Als dat niet het geval is, is ouderschap niets voor jou'. Het is geen club die, zoals de anti-abortusbeweging het graag voorstelt, abortus propageert. Planned Parenthood adviseert, geeft hulp en raad, en inderdaad: als het gaat om een meisje van veertien dat zwanger is, geen baan heeft, geen opleiding, en geen ouders die haar willen en kunnen steunen - ja, dan luidt het advies: abortus. En dan wordt zo'n meisje de weg gewezen, want dan vindt Planned Parenthood het volstrekt onverantwoordelijk haar aan te moedigen de baby maar te laten komen."

Kloof tussen mensen

Zelf heeft hij in zijn tweede huwelijk volmondig gekozen voor een nieuw vaderschap. Maar hoewel hij blijkbaar niet twijfelt aan zijn vermogen (en dat van zijn vrouw) een goede ouder te zijn, ziet hij de toekomst van de kleine Everett toch met de nodige onrust tegemoet. "Het is een keiharde en moeilijke wereld om nu jong in te zijn en volwassen in te worden. Nog afgezien van het geweld, de oorlogen en de agressie. Wat de toekomst van Everett betreft, maak ik me ook grote zorgen over het feit dat in deze wereld de kloof tussen mensen steeds dieper wordt. De kloof tussen blank en zwart, arm en rijk, oud en jong, winnaars en verliezers. Overal zie je het verschil toenemen tussen degenen die alles hebben, en degenen die niets hebben. En ik kan me moeilijk voorstellen dat het over vijftig jaar anders zal zijn; dat de wereld dan veiliger is, eerlijker, redelijker, gezonder." Waaraan hij na enig nadenken toevoegt dat 'dat allemaal nog geen reden is om te zeggen: dan maar liever géén kinderen'. Want hoe rot en verdorven de wereld ook is of wordt - mensen zullen altijd kinderen blijven krijgen, om dezelfde ouderwetse, romantische redenen als altijd. Om het plezier van het ouderschap, om het plezier van het hebben van een kind.

Even lijkt hij in verlegenheid gebracht als ik hem vraag naar zijn recept voor 'goed ouderschap'. "Ik heb daar geen theorie over," aarzelt hij, "ik geef wat ik te geven heb en ik doe wat ik kan. Tot nu toe lijkt dat vrij goed uit te pakken. Ik heb twee volwassen zoons uit mijn eerste huwelijk - de oudste is 30, de jongste 26 jaar - en ik ben blij met de manier waarop die twee terecht zijn gekomen. De één is acteur geworden, en de ander lawine-deskundige. Ik vind het leuk om te zien dat het zulke unieke exemplaren zijn geworden." Hij verbaast zich vaak over mensen die kinderen hebben 'en daar helemaal niets mee doen': "Die ouders kunnen bijna niet wachten tot de dag waarop hun kinderen groot genoeg zijn om er 'als volwassenen' mee te kunnen praten. Maar ze vergeten dat die kinderen, als het eenmaal zover is, geen kinderen meer zijn. Het moment waarop zij 'als volwassenen' beginnen te praten, valt meestal samen met het moment waarop zij de deur uitgaan. En dan is het maar de vraag of ze nog vaak thuis zullen komen, want ze zijn hun leven lang min of meer de deur uit gekeken. 'We zien ze nooit meer', klagen die ouders dan. Ik heb heel wat vrienden die dat ▶

Als je eenmaal kinderen hebt, wees er dan zo zuinig mee als goud. Laaf ze, dag in dag uit, met iedere druppel liefde die in je zit.

Er telt voor mij maar één argument om een kind niet geboren te laten worden, en dat is als het niet gewenst is.

zeggen. En mij benijden ze om het feit dat mijn twee oudsten nog heel vaak thuis komen en soms dagen of weken blijven logeren. Terwijl mij dat nu juist de meest natuurlijke gang van zaken lijkt."

Echt genieten

Het blijft even stil. Hij lijkt over iets na te denken en als hij er uit is, zegt hij op indringende toon, alsof hij het mij wil inpeperen: "Jawel, tóch ... ik heb wel een recept voor goed ouderschap. Ik zou tegen alle ouders van jonge kinderen willen zeggen: 'áls je eenmaal kinderen hebt, wees er dan zo zuinig mee als goud. Laaf ze, dag in dag uit, met iedere druppel liefde die er in je zit'." Zijn definitie van een 'foute opvoeding' geeft hij er in één adem achteraan: "Er zijn maar twee dingen die je als ouder radicaal fout kunt doen: je kinderen misbruiken, en ze verwaarlozen."

Beleeft hij het vaderschap van Everett anders dan van zijn twee oudste zoons? Hij reageert verwonderd. Anders? Hoezo? Integendeel: "Nu ik voor de tweede keer vader ben, komen er allerlei herinneringen boven aan de tijd dat mijn oudste zoons zo oud waren als Everett nu. Leuke herinneringen. Mooie herinneringen. Ik beleef het weer allemaal opnieuw, en daar geniet ik met grote teugen van. Omdat het de eerste keer ook al zoiets moois was."

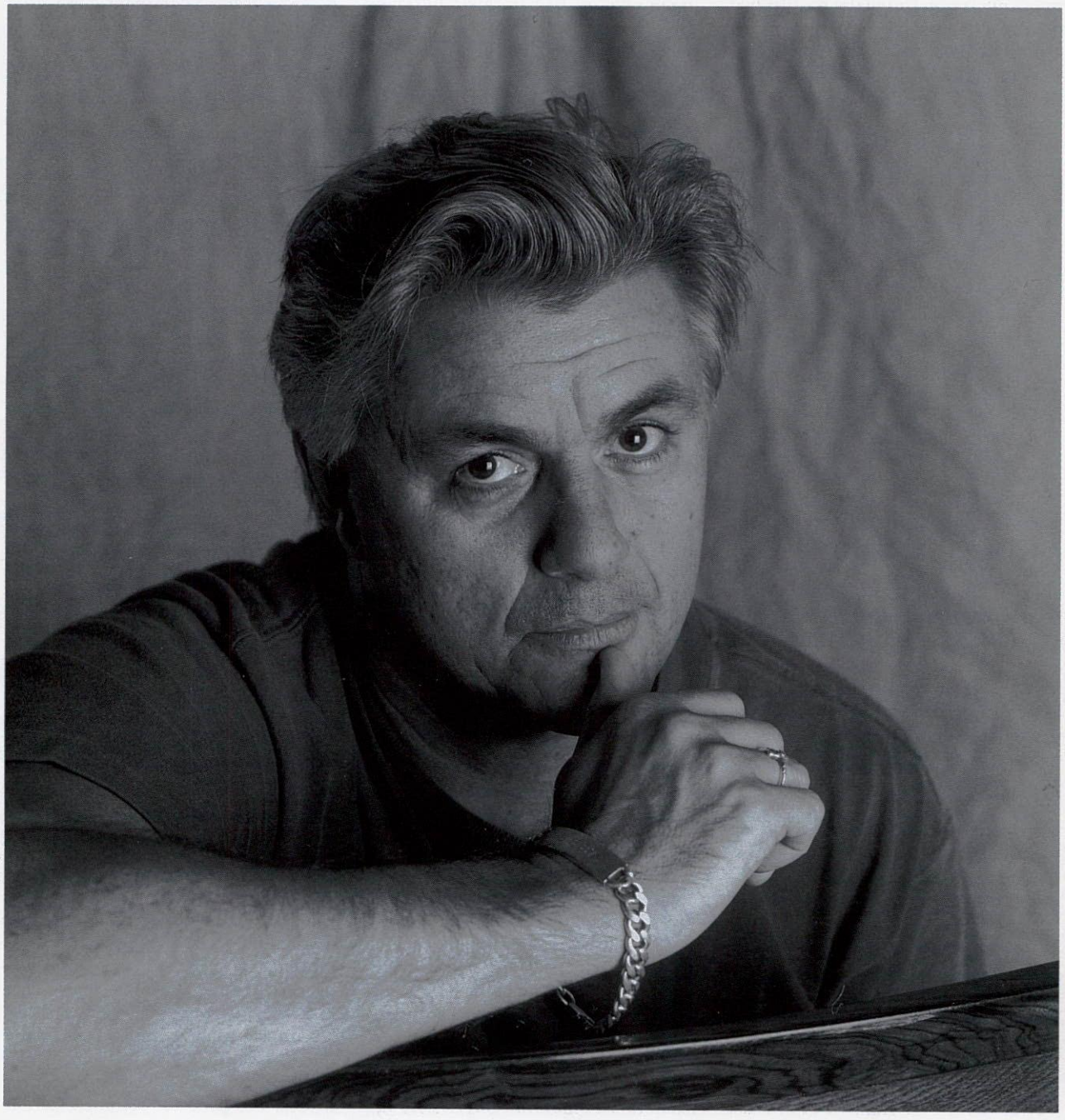

FOTO: SJAAK RAMAKERS

Dat is opmerkelijk. Veel mannen in zijn situatie worden immers gekweld door spijt en wroeging als ze terugdenken aan de kindertijd van het kroost uit hun eerste huwelijk. Ze hadden het te druk met hun werk. Ze hebben er geen aandacht aan besteed. Ze hebben nooit achter de kinderwagen gelopen. Die achterstand wordt, bij het tweede vaderschap in een volgend huwelijk, met bakken tegelijk ingehaald. Pas dan wordt er 'echt genoten'. Wanneer ik dit zeg, knikt Irving instemmend. Hij lijkt zich erover op te winden. "Ja ja," zegt hij, "ik kèn ze. Mensen van mijn leeftijd die inderdaad zeggen: 'deze keer kunnen wij er echt van genieten'. Dan denk ik: súkkel, waarom deed je dat niet bij je eerste kinderen? Waar was je tóen? Voor mij is er geen enkel verschil, behalve dat ik de eerste keer een hele jonge vader was en dat ik nu een beetje oud ben om nog vader te zijn. Er zijn ochtenden dat ik denk: geen wonder dat mensen geacht worden aan kinderen te beginnen als ze twintig zijn."

Pas nu hij breeduit lacht, doet hij me voor het eerst aan T.S. Garp denken, degene die van al zijn romanfiguren qua aard en uiterlijk het meest op hem lijkt. Ook Garp geniet volop van zijn kinderen en is dan ook constant als de dood dat er iets met ze zal gebeuren. Een angst die John Irving ook vertrouwd is: "Zo'n klein kind is zo kwetsbaar. En de ongelukken en misdrijven die ik in mijn boeken beschrijf, gebeuren echt niet alleen in mijn fantasie. Ook in de werkelijkheid lopen steeds meer verknipte gekken rond die zich, als je even niet goed oplet, aan jouw kind kunnen vergrijpen. Geweld is het grootste angstvisioen van ouders van deze tijd. Vroeger was je bang dat je kind een ernstige ziekte kreeg, nu sta je doodsangsten uit dat het op straat in handen valt van de een of andere psychopaat."

Allemaal erfelijk

Nadat hij, ter inleiding van een kleine pauze, om jus d'orange heeft gebeld, komt hij uit zichzelf terug op de genetica. "Ik maak me daar meer zorgen over dan ik zojuist liet blijken," bekent hij nu. "Toen ik studeerde, in de zestiger jaren, heerste er een volstrekt antigenetische tendens. De meest gevierde opvatting was: we zijn niet wie we zijn vanwege onze genen - we zijn wie we zijn vanwege datgene wat onze ouders en onze leraren met ons hebben gedaan, of juist niet hebben gedaan. Het enige dat telde, was dat je opgroeide in de juiste omgeving. Nu slaan we door naar het volstrekte tegendeel: als gevolg van het genetisch onderzoek, dat maar doorgaat en doorgaat, komt er een tegenbeweging op gang die, met dezelfde simpele manier van redeneren, zegt: 'je kunt het niet helpen dat je alcoholist bent, want je vader was een alcoholist; je bent niet schuldig omdat je je zusje verkracht hebt, want je vader was ook incestueus'. Het grote gevaar van zo'n opvatting is natuurlijk, dat niemand meer verantwoordelijk wordt gesteld voor zijn eigen daden: het is immers een kwestie van erfelijkheid?" Hij vindt dat een kwalijke ontwikkeling en hij heeft er, helaas, geen idee van hoe die gestopt zou kunnen worden. Niet door een hogere macht in ieder geval, want die is er niet voor hem. Hoe zou hij zich, levensbeschouwelijk gesproken, willen noemen? Humanist wellicht? John Irving: "Dat in iedere geval eerder dan atheïst, want met die term heb ik, met betrekking tot mezelf, toch enige moeite. Dat ik geen overtuigd christen ben, betekent nog niet dat ik het Nieuwe Testament geen interessant boek vind, en het betekent niet dat de kerk mij niet zou kunnen ontroeren. Ik ga met Kerstmis minstens eenmaal naar de kerk, om de muziek te horen en het kerstverhaal te horen en het kindje in de kribbe te zien. Maar ik ga naar de kerk zoals een ander naar een goede film, en ik zie mezelf dus bepaald niet als een gelovige. Bovendien kan ik het fenomeen godsdienst de laatste tijd bijna niet meer los zien van het fenomeen fundamentalisme, en dat verafschuw ik als niets anders. Iedere ideologie die zó in zichzelf gelooft is een bedreiging voor de mens, of het nu om een godsdienstige of een politieke ideologie gaat." Lachend: "Wat dat betreft had Marx maar ten dele gelijk toen hij zei dat godsdienst opium voor het volk was. *What the hell* dacht hij dan dat het marxisme was?"

Levensprincipe

Het enige geloof dat Irving met verve belijdt, is zijn geloof in loyaliteit: "Loyaal zijn aan de mensen die je je vrienden noemt, aan je familie, je vrouw, je kinderen. Ik zie dat als een innerlijke verplichting, en daar voldoe ik graag aan. Ik mag dan een hekel hebben aan het predikaat 'moralist' - misschien is dát het enige dat ik zonder schaamte zou willen uitdragen: wees trouw aan je dierbaren, aan je naasten. Wie het geluk heeft familie te hebben, moet zich daarvoor zonder reserves of bijgedachten inzetten. Voor mij is dat een levensprincipe. Een basis waar ik niet buiten kan." ■

Ik kan godsdienst de laatste tijd bijna niet meer los zien van fundamentalisme, en dat verafschuw ik als niets anders.

COLOFON

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond, 51-ste jaargang nr. 2/februari '96

Redactieadres
Postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Tel.: 030 - 2392107.

Redactie-secretariaat:
Alice Dessens

Kantooradres:
Nieuwegracht 69A, 3512 LG Utrecht.
Fax: 030-2367104

Algemene informatie:
030-2392100

Redactie:
Hes van Huizen (hfdred.)
Mirre Bots

Vormgeving:
Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Medewerkers:
Trudy Kunz, Simone Jacobus, Chris Pennarts, Yoeke Nagel, Rian van Lierop, Jansen Schöttelndreier, Japke Schonewille, Peter van der Meer, Pauline de Bok, Tijs van den Boomen, Tom Janssen, Johan Eimers, Marjan Slob, Tanny Dobbelaar, Karin Anema, Alice Broeksma, Sylvia Weve, Evert Wassenaar, Len Munnik, Leonie van den Schoor

Redactiecommissie:
Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Peter van Agteren

Prepress/Lithografie/Druk:
Brouwer Utrecht B.V.

Foto omslag:
Sjaak Ramakers

Teletekst:
De Humanist staat regelmatig aangekondigd op teletekst 325

Advertentie-exploitatie:
All-Round Media Services
Postbus 1524 - 2003 BN Haarlem
Tel. 023-5245336 - Fax 023-5248043.

De tarieven van september 1993 zijn van kracht. Informatiefolder is op aanvraag verkrijgbaar.

De Humanist wordt gedrukt op lichthouthoudend mc papier, chloorvrij.

CRYPTOGRAM 9

Evert Wassenaar

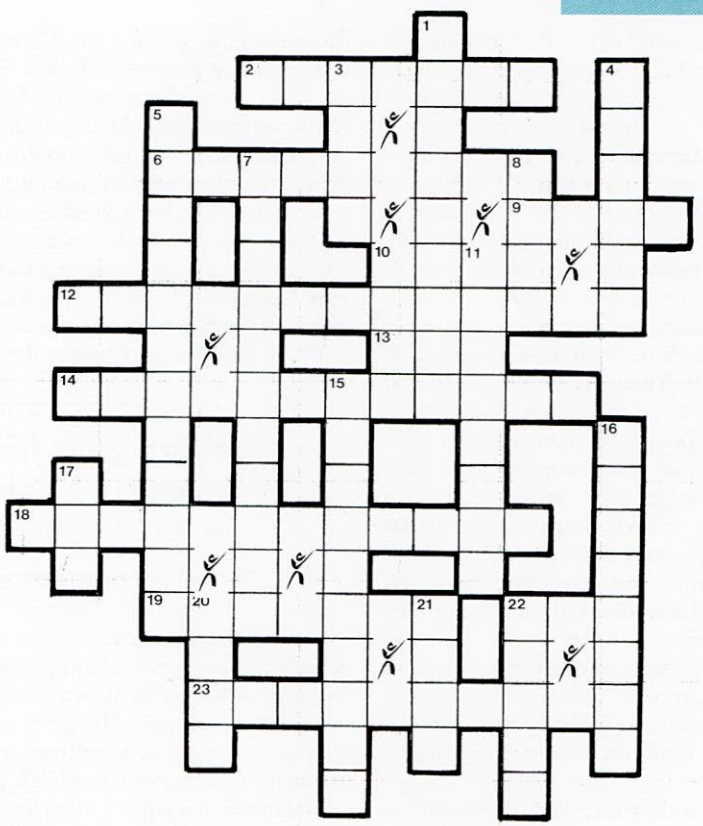

Horizontaal

2 Gedegradeerde werkgever? (7)
6 Men heeft zich blijkbaar vertild aan de zaak met dit als gevolg. (9)
9 Zonder deze vogel is het onvoorzichtig. (4)
10 Een briefje om me ergens aan te herinneren. (4)
12 Zij vinden het allemaal wel geschikt. (13)
13 Een spar wordt in december zo bezongen. (3)
14 Geen muur te hoog voor deze plezierreiziger. (12)
18 Geen alledaagse verschijning op de weg. (12)
19 U bent er gegarandeerd weg van. (7)
22 Een boom van een meid. (3)
23 Praktisch zo'n hulpje als u niet te groot van stuk bent. (10)

Verticaal

1 Duffe textielarbeider. (9)
3 Veilige bewaarplaats. (4)
4 Drukletter uit Italië. (6)
5 Luchtige terreinen. (12)
7 Wie dit niet is, kan niet veel. (11)
8 Van die drank ga je schor praten. (4)
10 Ligt onder de doem der verandering. (4)
11 Hij is niet zo'n grote ster. (8)
15 Al te dapper. (10)
16 Zonder geld krijgt men die Europeanen niet. (8)
17 Insekteneter in mineur. (3)
20 Is soms meer dan duizend. (4)
21 Met dit vuur mag gespeeld worden. (4)
22 Boodschapper uit Engeland. (5)

Oplossing cryptogram december/januarinummer

Horizontaal
4 als kat en hond, 8 medeleven, 9 duo, 11 distels, 12 snob, 13 echt, 14 samenleven, 16 stilleven, 16 Azië, 19 eelt, 20 donor, 21 Deventer, 26 ei, 27 ezel, 28 samenhangen, 30 nood, 31 wezen.

Verticaal
1 samenscholing, 2 samenspannen, 3 levensgezel, 5 spelen, 6 ondubbelzinnig, 7 doorademen, 10 Idee, 15 overdaad, 17 iedereen, 22 echter, 23 eens, 24 einde, 25 bever, 29 zon.

Hivos steunt Derde Wereld met cultuur

De humanistische ontwikkelingsorganisatie Hivos heeft een cultuurfonds opgericht om activiteiten op het gebied van kunst en cultuur in Afrika, Azië en Latijns-Amerika te ondersteunen. Hivos besteedt 5 procent van zijn uitgaven aan kunst en cultuur. Over 1995 is dat drie miljoen gulden. Inmiddels is samen met ruim twintig cultuurorganisaties in ontwikkelingslanden een begin gemaakt met de activiteiten.

Een belangrijk deel van haar financiële middelen krijgt Hivos van de Nederlandse overheid. Maar de organisatie wil haar cultuurfonds ook voeden met geld van particulieren. Hivos wil de samenwerking tussen culturele organisaties in het Zuiden bevorderen. Daarnaast wil de organisatie ook de culturele wisselwerking tussen Nederland en ontwikkelingslanden een impuls geven. Voorbeelden daarvan zijn het Rotterdamse Poetry International, het Hubert Bals Fonds (film) en de Gate Foundation (beeldende kunst). Hivos steunt bijvoorbeeld ook de Mozambikaanse cultuurorganisatie Nucleo de Arte die dit najaar een workshop organiseerde voor schilders en beeldhouwers uit heel zuidelijk Afrika. Een ander voorbeeld is Vibhavi in Sri Lanka. Deze groep van schrijvers, journalisten en wetenschappers met verschillende etnische achtergrond nam in 1990 het initiatief voor een cultureel centrum in de hoofdstad Colombo. Doel is de etnische tegenstellingen tussen Tamils en Singalezen te helpen overbruggen.

Fusie bekrachtigd:

Woonzorg Nederland grootste landelijke corporatie

Sinds 31 december is de fusie tussen de Humanistische Bouwstichting Bejaardenhuisvesting (HBB) en de Nederlandse Centrale voor Huisvesting van Bejaarden (NCHB) een feit. De combinatie van HBB en NCHB levert de grootste landelijk werkende woningcorporatie in Nederland op met bezit van bijna 40.000 verhuureenheden. De nieuwe organisatie opereert onder de naam Woonzorg Nederland en biedt produkten en diensten die beantwoorden aan diverse wensen van ouderen op het gebied van woonvormen en flexibele zorgverlening. De primaire taak van Woonzorg Nederland is het realiseren van kwalitatief hoogwaardige huisvesting. Dit krijgt vorm in verschillende zelfstandige woonvormen en verzorgings- en verpleeghuizen. Woonzorg Nederland biedt in samenwerking met lokale stichtingen (de beheerders van de complexen) en andere lokale partners een op maat gesneden pakket van zorgdiensten.

HBB en NCHB kiezen met Woonzorg Nederland voor schaalvergroting om efficiënt en gedifferentieerd te kunnen inspelen op de diverse wensen van ouderen. Schaalvergroting, maar geen grootschaligheid. Want Woonzorg Nederland werkt met een districtsorganisatie met ondersteuning vanuit het hoofdkantoor. De districten concentreren zich optimaal op de omstandigheden ter plaatse. De samenwerking met de lokale stichtingen wordt vanuit de districten gecoördineerd.

Woonzorg Nederland heeft een algemeen karakter. Het kantoorpersoneel bestaat uit circa 200 medewerkers; daarnaast heeft de organisatie 190 medewerkers gedetacheerd in de complexen. De verwachting is dat het personeelsbestand door het ontwikkelen van nieuwe activiteiten de komende jaren zal groeien.

Voor Woonzorg Nederland is een nieuwe huisstijl ontwikkeld. Centraal daarin staat een vrouwenbeeld dat in veel Griekse tempels als zuil werd gebruikt. De kwaliteit en duurzaamheid van de Griekse bouwkunst in combinatie met de menselijke ondersteuning, staan model voor hetgeen Woonzorg Nederland wil uitstralen. Adres: Overschiestraat 57, Postbus 90118, 1006 BC Amsterdam, tel. 020-4086666.

Veel mensen geven cadeau-abonnement

'Kent u iemand die de Humanist graag zou willen lezen. En zoudt u hem of haar een jaarabonnement willen schenken?'. Dat was de vraag die we in december aan alle lezers voorlegden. Het antwoord was heel duidelijk: meer dan 300 lezers namen deze gelegenheid waar om iemand te verrassen met een abonnement op de Humanist. En elke dag nog komen er nieuwe aanvragen bij de redactie binnen.

Wilt u nog iemand verrassen met een abonnement van f 42,50? Vraag dan snel de kaart aan waarmee u familie, vriend(in), kenis of buur kunt opgeven. Op de kaart is ook ruimte voor een persoonlijke wens of boodschap aan de ontvanger van het cadeau. En de gelukkige krijgt als eerste het speciale jubileumnummer over Samen Leven in de bus. Eén telefoontje naar het Humanistisch Verbond is genoeg: 030-2392107.

Het verleden als kwelgeest

Het verleden is niet uit de herinnering te bannen. Dat is de kern van Alan Islers roman 'De Prins van West End Avenue'. Schuldgevoel is dan ook onomkoombaar voor Otto Korner.

DOOR SIMONE JACOBUS

Onlangs kwam het onderwerp 'liefde en sex tussen bejaarden' ter sprake bij een van de vele praatprogramma's op televisie. Op het podium zat een goed geconserveerde dame van dik in de zeventig die het studio-publiek en de kijkers met een mysterieuze glimlach meedeelde vier minnaars te hebben. Neen, het was geen moeite haar aandacht onder de vier te verdelen, zo vertelde ze. Haar aanbidders waren van elkaars bestaan op de hoogte. Maar jaloezie bleek geen factor in dit spel van driften. Ook andere geïnterviewden - weduwnaars en weduwen, gescheidenen en aanvankelijk verstokte vrijgezellen - van wie sommigen tegen de negentig jaar liepen, gaven blijk dat verliefdheid en passie een voortdurend element in het leven van de mens is. De jeugd mocht dan vervangen zijn door de ouderdom, en schoonheid door vergrijzing, het betekent niet dat de ouderen geen opwinding en verlangen meer zouden kennen.

Het deed denken aan het decor van de fenomenale roman 'De prins van West End Avenue' van de Amerikaans-joodse auteur Alan Isler. Zijn personages zijn mensen die de herfst van hun leven in het luxueuze joodse verzorgingstehuis Emma Lazarus, hartje Manhattan, slijten. De pre-occupatie van het leeuwedeel van de bewoners met de andere sekse is zeer aanwezig. Het wordt geestig beschreven en heeft veel weg van de onbezonnen gekte, de opstandigheid van jongeren, altijd zo treffend neergezet in bijvoorbeeld middelbareschoolfilms van de Amerikaanse filmer John Hughes. Maar er is één groot verschil. De personages van Hughes geloven meestal in een gouden toekomst, willen nooit worden als hun ouders en denken dat ze onsterfelijk zijn. De hoofdrolspelers in 'De Prins van West End Avenue' weten dat hun toekomst niet verder reikt dan vandaag, dat ze fantomen najagen en dat ze het verleden nooit meer ongedaan kunnen maken.

Verleden als ballast

Dat is eigenlijk de kern van Isler's meeslepende roman. Het verleden als kwelgeest van de mens, of op zijn minst een ballast waarmee een mens nooit helemaal in het reine kan komen. Het verleden is niet uit de herinnering te bannen tenzij de laatste jaren in totale vergetelheid - bijvoorbeeld door dementie - worden doorgebracht, zoals het geval is met de oudste bewoonster van het Emma Lazarus, de weledele senora Isabella Krauskopf y Guzman, afstammelinge van revolutionairen die in 1848 uit Bohemen naar Chili zijn gevlucht. Mevrouw Guzman leeft in een schimmige wereld, waarbij de aftakeling evident is.

De hoofdpersoon van de in 1978 gesitueerde roman is echter helder van geest. Otto Korner, 83 jaar, kwam pas na de Tweede Wereldoorlog naar New York en is, zo wordt al direct duidelijk, een mislukt dichter. Als 19-jarige jongeling werd hij in 1914 de hemel ingeprezen voor zijn gedichtenbundel. Na de lancering van dit debuut kreeg Korner nog een aanmoedigingbrief van zijn grote voorbeeld Rainer Maria Rilke maar daarna was de literaire bron van Korner opgedroogd: een klap die hij nimmer te boven is gekomen.

Memoires

In het Emma Lazarus besluit Korner zijn memoires te schrijven. Wellicht naar aanleiding van de aanstaande opvoering van Hamlet door het toneelclubje in het bejaardentehuis. De betrokkenen bij Shakespeare's meesterwerk vormen een kleurrijk gezelschap en geven meteen een indicatie van de geschiedenis en dus de politieke en sociale tegenstellingen van de twintigste eeuw. Zo is er 'de Rode Dwerg', nog steeds vol vuur over het communisme, Lenin, Marx en Che Chevarra. En dan de zionist Nahum Lipshitz die het geloof nooit verloren heeft; en Benno Hamburger, een vertegenwoordiger van het New Yorkse jodendom en voor Otto Korner een vriend in nood.

De perikelen rond de opvoering van Hamlet, een stuk over heldendom, liefde, oorlog en verraad, zijn kinderachtig maar o, zo grappig. De thema's van het toneelstuk vormen een soort rode draad van wat zich afspeelt in het Emma Lazarus (en wat waarschijnlijk elke dag gebeurt in de relaties tussen mensen).

Gaandeweg worden de memoires van Korner niet alleen een registratie van zijn verleden maar monden uit in een bekentenis. Een bekentenis die de oude Otto nooit heeft willen doen om te kunnen leven, om niet te vervallen in een verlangen naar de dood of naar het Grote Niets. Nu, aan het einde van zijn bestaan, lijkt Korner geen keuze meer te hebben en confronteert hij zichzelf stukje bij beetje met een angstaanjagende waarheid.

Oorzaak van dit proces is de komst van de jonge en mooie Mandy Dattner in het Emma Lazarus. Mandy is de nieuwe fysiotherapeute en heeft een schoonheid die Otto Korner doet denken aan zijn eerste grote liefde Magda Damrosch, die hij als jonge man tijdens

zijn verblijf in Zwitserland in de Eerste Wereldoorlog heeft leren kennen. Otto Korner studeerde destijds in Zurich (net als zijn loopbaan als dichter mislukte ook zijn studie) omdat hij was afgekeurd voor het leger van de Kaiser. Dat hij niet kon vechten voor de eer van het vaderland was in zijn geboorte- en woonplaats Berlijn een schande. De vader van Otto stuurde daarop zijn zoon naar het buitenland.

De hoofdrolspelers in 'De Prins van West End Avenue' weten dat hun toekomst niet verder reikt dan vandaag

Het Grote Niets

In Zurich ontmoette de jonge Korner ballingen die later een prominente plaats in de wereldgeschiedenis zouden innemen. Met Lenin ging hij uit eten, met de bedenkers van het Dadaïsme, de nihilistische beweging die haar sporen in de vooral de beeldende kunst heeft achtergelaten, bracht hij lange avonden en nachten door in Cabaret Voltaire, een nachtclub waar groteske toneelvoorstellingen werden opgevoerd. Het was een tijd van veel drank, veel lol en veel culturele experimenten, waarvan Korner uitgebreid en met veel humor verslag doet. Korner sloot zich bij de groep aan uit liefde voor Magda die hem te jong, te saai vond en hem zelfs wel eens vernederde. De wraak die Otto op haar neemt was niet eens zoet maar vooral overbodig, eigenlijk in de geest van de Dadaïsten. Deze vertegenwoordigers van het Grote Niets bleken een voorbode te zijn van een gemoedstoestand waar Korner zich later tegen verzette om niet ten onder te gaan.

Het Grote Niets. Voor Otto Korner was er na de Tweede Wereldoorlog niets meer. Zijn eerste echtgenote Meta (net als zijn eerste grote liefde Magda), zijn zoontje Hugo, zijn vader, zijn moeder en de rest van zijn familie in Europa werden door de nazi's vermoord. Hij overleefde de kampen, als enige van de familie, op zijn zusje Lola na die met echtgenoot al naar New York was vertrokken net nadat de nazi's in Duitsland de macht hadden gegrepen. Maar op de dag dat Otto in de Verenigde Staten arriveerde, pleegde Lola zelfmoord. De confrontatie met haar verleden, belichaamd in Otto, kon ze niet onder ogen komen.

Bakens van de beschaving

De herinneringen van Otto aan de kampen zijn al eerder door anderen verwoord maar blijven opmerkelijk. Hij tekent op: 'Het probleem, zoals ik het na enige tijd in de kampen zag, werd niet gevormd door de doodsangst, de lichamelijke ontberingen, de pijn of zelfs het geheel ontbreken van enige hoop, de grauwe misère van weken, maanden en jaren in vuiligheid neerhurken, terwijl de krankzinnige dodendans om ons heen voortduurde. Het probleem was hoe je in die omstandigheden een minimum aan menselijke waardigheid moest bewaren. De bakens van de beschaving (-), die waren weg, voorgoed verdwenen.'

Het treurige is dat Otto Korner al lang voordat hij getuige was van de beestachtigheid van oorlog en vervolging,voor zijn gevoel zijn menselijke waardigheid had verloren. Zijn bekentenis in 'De prins van West End Avenue' zal ik niet verklappen omdat er anders voor de lezer niets te raden over blijft. Maar het gekwelde in Otto Korner wordt mede gevormd door de meestal wrange loop van de geschiedenis waar de simpele burger nauwelijks tot geen vat op heeft. Een mens kan weliswaar keuzes maken maar weet niet altijd of de keuze van dat moment de juiste is. Bovendien zijn er omstandigheden die grootser en wreder zijn dan een weldenkend persoon kan bevatten. En toch kan Korner geen afstand doen van het zelfverwijt dat hij situaties verkeerd heeft ingeschat en zo anderen de dood in heeft gejaagd.

Wat hem rest is schuldgevoel. Een diepgewortelde emotie die Korner al die jaren heeft verdrongen door het verleden te negeren, ondanks de vragen die medebewoners van het Emma Lazarus hem stellen. Het nummer op zijn arm markeert Korner als een getuige/slachtoffer van de Duitse vernietigingsmachine. Zijn stuurse blik en pijnlijk zwijgen zijn voor vrienden een signaal dat het verleden geen onderwerp van gesprek is voor Korner. Er is echter één man die volhoudt. De schilder Gerhardt Kunstler is een nieuwe bewoner van het Emma Lazarus en kent Korner's familie uit Berlijn. Tegen Kunstler bekent Otto dat hij zich veel heeft om voor te schamen maar dat hij er niet over wil praten. Kunstler, die in 1939 uit Duitsland kon vluchten, antwoordt: '(-) wat telt is motief en bedoeling. Je deed wat je deed voor ieders bestwil. Wat moest je anders? Niemand had kunnen vermoeden wat er komen ging.'

Korner kan aan het eind van zijn leven zich niet meer ontdoen van z'n schuldgevoel. Hij probeert wel een grote daad te stellen, die analoog loopt met de toneeluitvoering van Hamlet waarvan hij, op wonderlijke en hilarische wijze, inmiddels de regie heeft gekregen. Deze daad is voor hem slechts een minuscule goedmaker voor het verleden. Een klein gebaar. Want de doden blijven spoken in het hoofd van de oude man. Het verleden kan hij nimmer meer verwerken. Maar met zijn daad heeft Otto de toekomst van een nieuw leven, een kind dat geboren gaat worden, veilig gesteld. Nu kan hij zich opmaken voor de eeuwige rust. ■

'De prins van West End Avenue' door Alan Isler. Vertaling Barbara de Lange, uitgeverij Balans.

Hein Roethof durfde z'n nek uit te steken

DOOR ROB TIELMAN

Op zaterdag 13 januari is Hein Roethof overleden, hij is 74 jaar geworden. Tijdens de crematieplechtigheid op 19 januari wees oud-voorzitter Max Rood op de grote betekenis die Hein Roethof onder andere voor de humanistische beweging heeft gehad, als lid van het hoofdbestuur en als kamerlid. Hein speelde een belangrijke rol bij de wettelijke vertaling van humanistische uitgangspunten inzake echtscheiding, abortus en zedelijkheidswetgeving. Daarbij schuwde hij het niet om zich ongeliefd te maken: zijn uitgangspunten waren hem dierbaarder dan de waan van de dag. Daarin liep hij vaak ver voorop in zaken die later gemeengoed werden. Max wees in dit verband op de toenmalige tegenstellingen in het hoofdbestuur inzake het toekennen van rechten aan Palestijnen in de door Israël bezette gebieden. Terwijl Hein een grote bijdrage leverde aan de wettelijke versterking van het zelfbeschikkingsrecht van vrouwen, kreeg hij later problemen met delen van de vrouwenbeweging toen hij zich verzette tegen zedenmeesterij in het kader van de zedelijkheidswetgeving.

PvdA-fractievoorzitter Jacques Wallage onderstreepte het belang van Hein's werk en het feit dat hij politiek zijn nek durfde uit te steken ook al maakte dat hem niet overal geliefd. Jacques betreurde in dit verband de onheuse wijze waarop Hein door de PvdA tegen het einde van zijn kamerlidmaatschap op een onverkiesbare plaats werd gezet. Gelukkig keerde hij later toch weer in de Tweede kamer terug. Hein heeft op veel gebieden een vooruitziende blik gehad. Een opvallend voorbeeld is het feit dat hij als één van de eersten stelselmatig heeft gepleit voor een regering waarin liberalen en sociaal-democraten zouden samenwerken. Lange tijd een in de politiek ongeliefd standpunt, maar hij heeft uiteindelijk ook hier achteraf gelijk gekregen. Datzelfde geldt voor zijn standpunt dat een weerbare democratie extreem rechtse partijen niet moet verbieden, maar door overtuigingskracht wind uit de zeilen moet nemen.

Ikzelf heb als HV-voorzitter tussen 1977 en 1987 intensief met Hein als kamerlid samengewerkt bij het tot stand komen van wetgeving die met het menselijk zelfbeschikkingsrecht te maken heeft. Het belangrijkste voorbeeld was de totstandkoming van de herziene Grondwet van 1983. Samen met VVD-kamerlid Annelien Kappeyne van de Coppello is Hein er in geslaagd om ons land één van 's werelds meest humanistische grondwetten te geven. Het non-discriminatiebeginsel, de gelijke behandeling van godsdienst en levensovertuiging, het verbod van de doodstraf, het recht op lichamelijke integriteit: bij al deze zaken heeft Hein een wezenlijke rol gespeeld.

Hein blijft niet alleen voortleven in onze herinnering en in de wetgeving die hij mede heeft vormgegeven, maar ook in de prijs die naar hem is genoemd. Zijn streven om juist de kleine criminaliteit aan te pakken werd hem in het begin niet in dank afgenomen, maar heeft inmiddels algemene erkenning gekregen. Jaarlijks vinden honderden projecten plaats die beogen de alledaagse gevolgen van criminaliteit aan te pakken door goede preventie-activiteiten te ontwikkelen. Ook in dit opzicht heeft Hein laten zien dat het humanisme niet alleen een levensovertuiging is, maar ook in de praktijk van alledag aan een menswaardiger bestaan kan bijdragen. Wij wensen zijn vrouw Dokie en alle andere nabestaanden veel sterkte toe bij het verwerken van dit verlies.

INGEZONDEN MEDEDELING

Landhuis Poudos in ZW Frankrijk

Vakantie-programma 1996

Wandelen in de heuvels van de Gacogne, voor individuele wandelaars het gehele jaar. Voor groepen 11 - 18 mei een voorjaarswandelweek, van 6 - 13 april, 25 mei - 1 juni, 12 - 19 oktober speciaal voor vrouwengroepen. Vakantie-cursus Cuisine Française 27 april - 4 mei, Tai-Chi-zomercursus 29 juni - 6 juli, Madrigalen zingen 14 - 24 augustus.

Poudos is het gehele jaar open voor rustzoekers. Er zijn comfortabele kamers, een appartement, enkele gîtes-d'étappes en kampeerplekken in park met zwembad. Goede keuken, ook vegetarisch. Inlichtingen + brochure: Gerda Wieggers, Poudos, 32550 Auterrive France. Tel. 00 - 3362610093, of in Nederland tel. 024-3225453 (na 19.30 uur).

Johannes van Vloten geëerd met gedenkteken

'De maatschappij en de mensheid beginnen bij ieder van ons'

DOOR MIRRE BOTS

De 19e-eeuwse humanist Johannes van Vloten zag Spinoza als een bezielend voorbeeld, die hem boven z'n eigen beperkingen deed uitstijgen. Hij was niet alleen een groot Spinoza-kenner, maar heeft zich er ook sterk voor gemaakt dat er in Den Haag een standbeeld voor deze 17e-eeuwse wijsgeer kwam.
Op zijn beurt wordt Johannes van Vloten nu in Deventer met een gedenkteken geëerd, omdat het Humanistisch Verbond-Deventer Van Vloten ziet als een persoon die velen in de 20ste eeuw blijvend kan inspireren.

De mensen moeten doen wat ze beweren. Dat was voor hem een van de hoogste waarden.

Johannes van Vloten (1818-1883) deed in z'n eigen tijd duidelijk van zich spreken, maar na z'n dood ebde de belangstelling voor hem snel weg. Sinds de jaren '90 is de belangstelling voor Van Vloten echter toegenomen, niet in het minst doordat Francisca van Vloten, de achter-achterkleindochter van Johannes, een tweetal boeken over hem heeft gepubliceerd. Toen Gerard Burger vier jaar geleden een aantal lezingen hield over Deventer humanisten, waaronder Johannes van Vloten, waren de leden van de afdeling Deventer hier erg enthousiast over. Vooral de figuur van Van Vloten, niet alleen van 1854 tot 1867 rector van het vermaarde Athenaeum Illustre in Deventer, maar ook wetenschapper, filosoof, letterkundige en historicus met meer dan 1500 publikaties op z'n naam, sprak sterk tot hun verbeelding. Ed Koster, voorzitter van het HV Deventer: "We zeiden meteen tegen elkaar 'als we ooit geld hebben, moeten we voor deze man een gedenkteken oprichten'. Drie maanden later kregen we 'toevallig' een legaat, dat ons hiertoe in staat stelde. Althans om er een begin mee te maken, want om van idee tot uitvoering te komen was er meer financiering nodig." Inmiddels is die financiering rond en zijn alle bureaucratische hordes genomen om het gedenkteken van Johannes van Vloten ook daadwerkelijk op het historische binnenstadspleintje waar ooit het Athenaeum Illustre gevestigd was, geplaatst te krijgen. Door zich in deze opmerkelijke humanist, die als één van de grondleggers van het moderne humanisme wordt beschouwd, te verdiepen is hun enthousiasme over hem alleen maar toegenomen. Want naast het gedenkteken wordt er ook een symposium aan Johannes van Vloten gewijd en zullen er op de onthullingsdag twee recentelijk geschreven publikaties over hem worden gepresenteerd.

Scherpe pen

Wie is nu eigenlijk die Johannes van Vloten die zo tot de verbeelding spreekt en zoveel aandacht krijgt? Johannes van Vloten was hoogleraar, wetenschapper, publicist en polemist. Internationale bekendheid kreeg hij o.a. door z'n studie over Spinoza, maar ook op het gebied van de Nederlandse letterkunde heeft hij baanbrekend werk verricht. Daarnaast hield hij zich met niet aflatende inzet bezig met de grote sociale vraagstukken van z'n tijd. Johannes van Vloten was een beminnelijk en zachtmoedig man in de omgang met anderen, maar beschikte over een zeer scherpe pen en tong, die hij niet schuwde te gebruiken als het om huichelarij of schijnheiligheid ging. Vooral de theologen en de kerk hadden het zwaar bij hem te verduren. Van Vloten was iemand die over alles een mening had en daar ook rondborstig voor uitkwam. Francisca van Vloten: "Het was zijn vaste overtuiging dat een mens geestelijk op eigen benen moest staan en de moed moest opbrengen om voor zijn overtuiging uit te komen. Dat heeft hij zelf ook steeds nagestreefd. Dat mensen moeten doen wat ze beweren, was voor hem een van

de hoogste waarden. En zeker de mensen die meer kennis en meer mogelijkheden hadden, zij moesten meer nog dan anderen het goede voorbeeld geven. Dat was ook een van de redenen voor zijn conflict met Multatuli, met wie hij aanvankelijk bevriend was. Multatuli leefde niet zoals hij beweerde en dacht, vond Van Vloten. Hij ergerde zich aan Multatuli's egocentrische houding, zowel in z'n persoonlijke leven naar z'n gezin als in z'n maatschappelijke activiteiten." De kritische stellingname van Van Vloten, die z'n mening niet onder stoelen of banken stak, leidde nogal eens tot felle conflicten. Niet alleen met Multatuli, maar ook met het gemeentebestuur van Deventer en de grootburgers uit die stad. Na een fikse rel verliet hij in 1868 Deventer.

Johannes van Vloten was buitengewoon allergisch voor mensen die huichelden en dubbelhartig waren

Toch was Van Vloten geen onverdraagzame ruziemaker, die alleen kon omgaan met mensen die precies zo dachten als hij. Gerard Burger: "Hij is in alle fasen van z'n leven bevriend geweest met andersdenkenden van de meest uiteenlopende richtingen. Zo ook bijvoorbeeld met Alberdinghk Thijm, de man van de katholieke emancipatie. Wel was hij buitengewoon allergisch voor mensen die huichelden en dubbelhartig waren."

De mondige mens

Van Vloten was met z'n opvattingen z'n tijd eigenlijk ver vooruit. Zo verzette hij zich (toen al!) tegen de consumptiemaatschappij en het gebruik van sterke drank. Ook gingen de vrouwenemancipatie en onderwijs voor vrouwen hem zeer ter harte. Alle drie zijn dochters hebben ook de enige meisjes-HBS die ons land toen rijk was in Haarlem bezocht. Door zijn moderne opvattingen is hij door z'n tijdgenoten vaak slecht begrepen. Gerard Burger: "Hij vond dat iedere mens, ongeacht z'n afkomst en achtergrond, de kans moest krijgen om mondig te worden en zichzelf te ontplooien. Deze mondige mens moest in de maatschappij een eigen plaats innnemen en hier op een opbouwende manier invulling aan geven. De uniciteit van Van Vloten ligt erin dat hij zich niet alleen met zingevingsvraagstukken bezighield, maar deze ook in een praktisch humanisme vertaalde. Daarmee is hij één van de belangrijkste grondleggers van het moderne humanisme."

Leven vanuit inspiratie

Bij Johannes van Vloten was afscheid nemen van het geloof niet het eindpunt, zoals bij veel andere filosofen, maar het beginpunt. Als mensen niet meer aan het handje van de kerk wilden lopen, moesten ze zelf verantwoordelijkheid nemen in de maatschappij en zelf zin geven aan het leven. Francisca van Vloten: "Ze konden dat onder andere doen door zich met mooie dingen te omringen, zoals kunst, literatuur en muziek. Hij geloofde dat elk mens de mogelijkheid had zich geestelijk te verheffen door zich in kunst en wetenschap te verdiepen en zich voor de samenleving in te zetten."
Bekende uitspraken van Johannes van Vloten zijn: 'mijn kerk is de maatschappij' en 'de maatschappij en de mensheid beginnen bij ieder van ons'. Deze laatste uitspraak is ook opgenomen in het aan hem gewijde gedenkteken dat door de Groninger kunstenaar Hans Mes is vervaardigd. Het is een in brons uitgevoerde plastiek, bestaande uit vier onderling verbonden menselijke figuren. Deze symboliseren de eigen verantwoordelijkheid van ieder van ons, de verbondenheid met de medemens en de strijd door middel van woord en geschrift tegen onwetendheid, fanatisme en eerzucht. Eén van de figuren is met opzet niet voltooid om uitdrukking te geven aan de gedachte dat de mens nooit volmaakt kan zijn. Iets waarvan Johannes van Vloten zich ook steeds bewust is geweest en dat hij in z'n talloze geschriften en lezingen regelmatig heeft weergegeven. Ed Koster: "Maar al is de mens niet volmaakt en maakt hij dagelijks rotzooi en ellende mee, dan nog kan hij inspiratie putten uit het verleden en een voorbeeld nemen aan de groten uit de Nederlandse geschiedenis. Dat deed Van Vloten zelf ook. Wij vinden dat Johannes van Vloten op zijn beurt weer de hedendaagse mens kan inspireren. Hij staat voor een mens die zich niet te veel op de overheid verlaat noch met allerlei modes meedoet, maar vanuit geestdrift en bezieling een eigen plaats in de maatschappij durft in te nemen. Hij zoekt daarbij naar een balans tussen emotie en ratio. Wij denken dat daar ook in deze tijd nog een belangrijk signaal van kan uitgaan. Ieder moet, ook al gaat het soms minder goed met hem of haar, z'n eigen bijdrage aan de samenleving leveren. En daarbij is het belangrijk om voor je eigen overtuigingen uit te komen, zeker als deze de toets der kritiek kunnen doorstaan. Dat deed Van Vloten z'n hele leven lang. En dat doen wij als humanisten nu door het gedenkteken en symposium ter ere van Van Vloten." ■

Op 22 maart feestelijke onthulling van gedenkteken

De feestelijke onthulling van het gedenkteken voor Johannes van Vloten zal plaatsvinden op vrijdagmiddag 22 maart om 16.00 uur op de Grote Poot in Deventer. De onthulling zal geschieden door mr. Tjeenk Willink, voorzitter van de Eerste Kamer, samen met schrijfster Francisca van Vloten, de achter-achterkleindochter van Johannes. Ook zal er die dag een symposium gewijd worden aan Johannes van Vloten. Het thema van het symposium is de ontwikkeling van het moderne humanisme en de hoogleraren Cliteur, Elders en Klever zullen als sprekers optreden.
Tevens zullen er die dag twee bijzondere uitgaven over Van Vloten worden gepresenteerd. De eerste, 'Veelzeggend', is samengesteld door Francisca van Vloten en laat Johannes van Vloten zelf aan het woord over de meest uiteenlopende onderwerpen. Het andere boek ,'Van Geert Groote tot Van Vloten', is een korte geschiedenis van het Deventer humanisme met een rondleiding door de stad en is geschreven door Gerard Burger.

Meer informatie: tel. 0570-655443.

Vergroeid met h

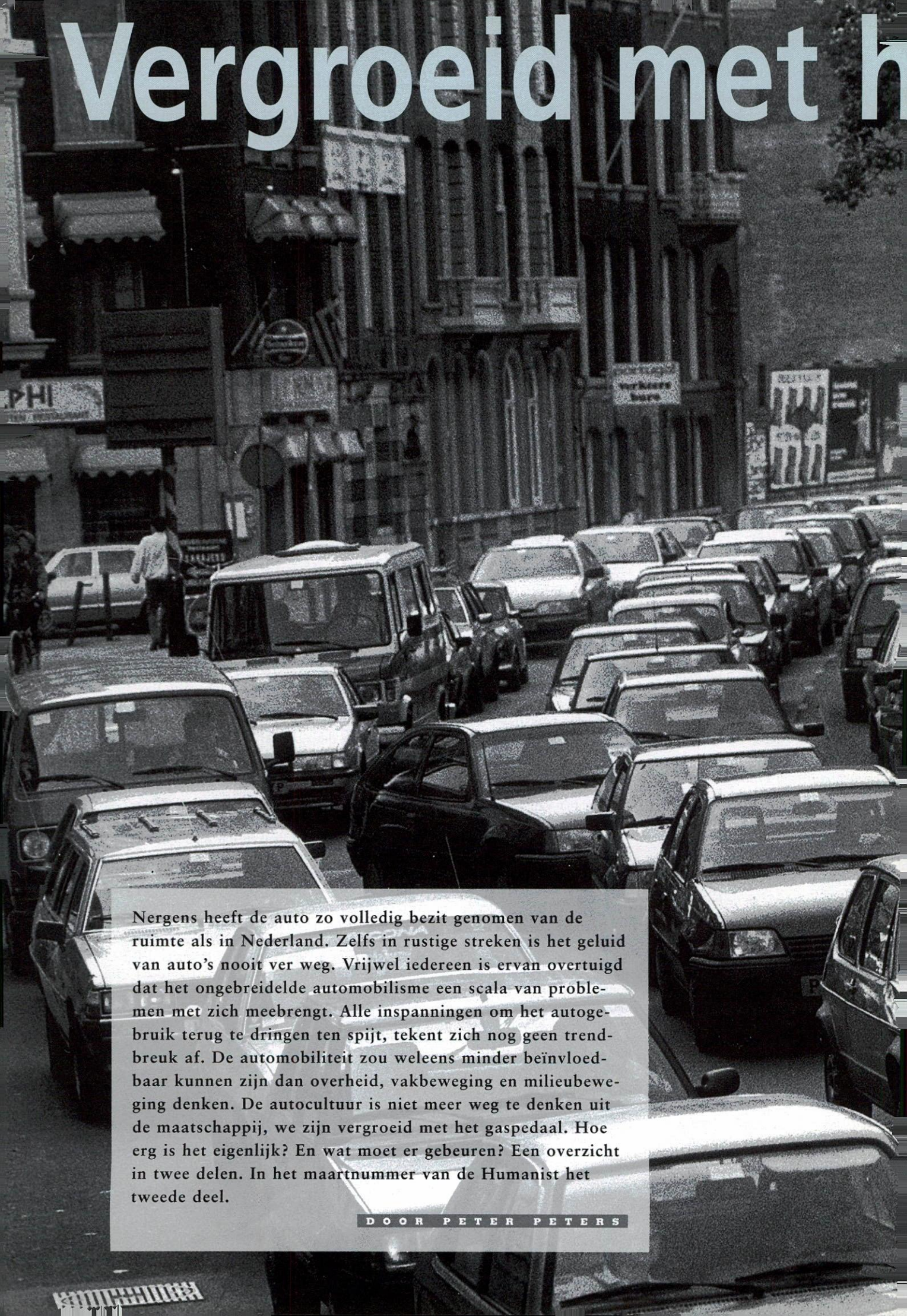

Nergens heeft de auto zo volledig bezit genomen van de ruimte als in Nederland. Zelfs in rustige streken is het geluid van auto's nooit ver weg. Vrijwel iedereen is ervan overtuigd dat het ongebreidelde automobilisme een scala van problemen met zich meebrengt. Alle inspanningen om het autogebruik terug te dringen ten spijt, tekent zich nog geen trendbreuk af. De automobiliteit zou weleens minder beïnvloedbaar kunnen zijn dan overheid, vakbeweging en milieubeweging denken. De autocultuur is niet meer weg te denken uit de maatschappij, we zijn vergroeid met het gaspedaal. Hoe erg is het eigenlijk? En wat moet er gebeuren? Een overzicht in twee delen. In het maartnummer van de Humanist het tweede deel.

DOOR PETER PETERS

t gaspedaal

Nederland barst van de auto's

In de donkere dagen voor Sinterklaas 1994 adverteerde Peugeot in een aantal landelijke kranten met aantrekkelijk geprijsde modellen. Op de foto, die een hele pagina vulde, was een mammoettanker te zien ter hoogte van de pier bij IJmuiden, waarschijnlijk op weg naar Amsterdam. Het dek van het schip stond vol met honderden auto's in lange rijen, keurig gerangschikt naar type. Pas na twee keer kijken viel op dat Sinterklaas zelf op de voorplecht stond. Met zijn mijter op, de staf stevig in de hand geklemd, tuurde hij vastberaden over het water van het Noordzeekanaal. De begeleidende tekst luidde: 'Ik zie hem al staan'.

Een goede kans dat u ze ziet staan als u nu een blik uit het raam werpt: auto's en nog meer auto's. Nederland barst van de auto's. Elk jaar groeit hun aantal met een veelvoud van de verzameling die aan dek van de Peugeotboot uit Spanje stond geparkeerd. Zelfs in perioden van economische futloosheid neemt het totaal aantal personenauto's in Nederland jaarlijks toe met 100.000. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) becijferde de totale omvang van het wagenpark in 1993 op 5,4 miljoen. Volgens algemeen aanvaardbare ramingen zullen dat er over een jaar of 15 bijna 8 miljoen zijn. Hoe het ooit was, is te zien op foto's uit de jaren vijftig en zestig. De straten waren leger, kinderen konden er nog op spelen zonder voortdurend gevaar te lopen overreden te worden. In de grote steden rinkelde het op straat van de fietsbellen, op het platteland gingen er soms dagen voorbij zonder dat er een auto passeerde.

Gevraagd: een goed openbaar vervoer dat in prijs kan concurreren met de auto. Maar daarvoor zijn de kosten te hoog en de opbrengsten uit het autoverkeer onmisbaar.

Dat alles is onomkeerbaar veranderd. Met een autodichtheid (het aantal auto's per vierkante kilometer) die door geen ander land ter wereld zelfs maar wordt benaderd, is Nederland vooral een autoland. Nergens heeft de auto zo volledig bezit genomen van de openbare ruimte als hier. Auto's zijn doorgedrongen tot in de kleinste haarvaten van het urbane weefsel. Zelfs in rustige streken is het geluid van rijdende auto's nooit ver weg. Met de auto's kwamen de wegen. Achtbaanssnelwegen rond de grote steden, doorgaande wegen om verstopte dorpskernen te ontlasten, wegen om landelijke gebieden bereikbaar te maken, wegen om het forenzenverkeer af te handelen. En met de wegen kwamen de kruisingen, stoplichten, zebra's, voetgangers- en fietstunnels, viaducten, wildoversteekplaatsen, parkeerplaatsen, rotondes, op- en afritten, vangrails, praatpalen, vluchtheuvels en al die andere objecten die ons beeld van de alledaagse werkelijkheid domineren. Van het lege land aan het begin van de negentiende eeuw werd Nederland het lelijke land van de jaren tachtig en negentig van de twintigste eeuw, een land van gekleurd staal, asfalt en benzinedamp.

De bewustwording van de problemen door het autogebruik kan hoog zijn, zonder dat mensen er een kilometer minder om zullen rijden

Werd de auto enkele decennia geleden nog bijna uitsluitend gezien als motor van de economie en toonbeeld van de vooruitgang, tegenwoordig is vrijwel iedereen ervan overtuigd dat het ongebreidelde automobilisme een scala van problemen met zich mee brengt. De definitie van die problemen en de rangschikking naar urgentie veranderde echter in de loop der jaren. Zo lag het accent nu eens op bereikbaarheid en files, dan weer op de nadelige effecten van het autogebruik op de leefbaarheid en het milieu. Wat wordt de auto allemaal aangerekend, door de overheid, de milieubeweging en andere maatschappelijke groeperingen? En overzicht in vogelvlucht.

Groeiende aanslag

Zonder recycling en duurzame afvalverwerking legt het bouwen van auto's

een niet te veronachtzamen beslag op schaarse grondstoffen en levert de sloop een bijdrage aan het afvalprobleem. Behalve grondstoffen verbruiken auto's brandstof en doen ze, zeker mondiaal gezien, een groeiende aanslag op de olievoorraad, een fossiele en dus eindige energiebron.

Een auto die rijdt, blaast vervuilende en voor mens en milieu schadelijke stoffen de atmosfeer in, zoals koolmonoxyde, zwaveldioxyde, stikstofoxyde en vluchtige organische stoffen als benzeen en aërosol (stofdeeltjes). Koolmonoxyde leidt al bij lage concentraties tot tijdelijke afname van de reactiesnelheid, het gezichtsvermogen en het leervermogen. Stikstofdioxyden zijn op directe en koolwaterstoffen op indirecte wijze verantwoordelijk voor de verzuring van het milieu en de smogvorming. Aërosol kan niet alleen tot ademhalingsproblemen leiden, maar verhoogt ook de kans op kanker. Naast deze giftige cocktail ontstaat door de verbranding van benzine een flinke hoeveelheid kooldioxyde, een belangrijke veroorzaker van het versterkte broeikaseffect.

Rijdende auto's maken lawaai - deels motor- en transmissiegeluiden, deels geluid door het contact tussen de banden en het wegdek - en verminderen daardoor de leefbaarheid van steden en woongebieden langs drukke verkeersaders. Uit cijfers van het CBS blijkt dat verkeerslawaai het vaakst (33 procent) wordt genoemd als bron van geluidshinder, vóór burengerucht en vliegtuiglawaai. Niet alleen luchtverontreiniging, ook aanhoudende geluidshinder kan leiden tot gezondheidsproblemen, bijvoorbeeld omdat mensen te weinig of te licht slapen.

Auto's zijn gevaarlijk. Jaarlijks verliezen ruim twaalfhonderd mensen het leven in het verkeer, het merendeel door ongelukken waarbij auto's betrokken zijn. Tienduizenden raken ernstig gewond, om over de lichtgewonden maar te zwijgen. In de risico's die de verschillende verkeersdeelnemers lopen, tekent zich een weinig verrassende asymmetrie af: de kans voor een fietser om te verongelukken is vijf keer groter dan voor een automobilist.

Het dichtslibben van steden met auto's, de uitbreiding van die steden met woonwijken die zijn ingericht op autogebruik en de verstoring en versnippering van natuurgebieden en landschappen door wegen, zijn allemaal het gevolg van het beslag dat de auto legt op de in Nederland zo schaarse ruimte. De groei van het wegennet heeft de aanwas van het wagenpark bij lange na niet kunnen volgen. Aanvankelijk in de ochtend- en avondspits, maar steeds vaker ook op andere momenten van de dag wordt de maximale capaciteit van wegen bereikt en ontstaan files of stromen langzaamrijdend verkeer. Vooral in de Randstad komt de bereikbaarheid van bedrijven daardoor in gevaar. Het onderzoeksbureau McKinsey becijferde in 1986 dat het tijdverlies als gevolg van files jaarlijks miljarden guldens kost.

FOTO: HOLLANDSE HOOGTE/MAARTEN HARTMAN

Op de foto: in de nieuwe Intercity Plus zijn op sommige tafeltjes spelletjes als dammen en schaken ingebouwd.

Minder rijden in meer auto's

Om de groei van het totale jaarlijkse autokilometrage af te remmen bij een groeiend wagenpark, zal er per auto aanzienlijk minder gereden moeten worden. Anders gezegd, de overheid stelt zich het ambitieuze doel mensen minder te laten rijden in meer auto's.

Dankzij bewustwordingscampagnes van Verkeer en Waterstaat weet elke automobilist inmiddels dat de auto best een dagje zonder hem of haar kan, maar uit CBS-cijfers blijkt dat het omgekeerde meer voor de hand ligt. Mensen laten hun auto niet zomaar een dagje staan. Sterker nog, het aantal kilometers dat de gemiddelde autobezitter gemiddeld aflegt, schommelt al decennia lang rond de 16000. In 1978 reed een auto gemiddeld 16310 kilometer, in 1993 was dat maar 20 kilometer meer. Ook het aantal uren dat men dagelijks in de auto zit, is in de afgelopen jaren niet wezenlijk veranderd. Uit buitenlands onderzoek, dat wordt gestaafd door bevindingen van het CBS, blijkt dat het tijdsbudget voor reizen nauwelijks afhangt van het vervoermiddel waarmee men reist. Als mensen zich sneller verplaatsen, reizen ze verder, maar niet korter. De tijdwinst dankzij de auto vervliegt al snel doordat ze grotere afstanden overbruggen.

De groei van de automobiliteit in Nederland wordt vrijwel volledig verklaard door het toegenomen autobezit, de laatste jaren vooral onder ouderen en vrouwen. Voor de ouderen geldt dat ze op jongere leeftijd gewend waren om in een auto te rijden en geen reden zien om daarmee op te houden; bijna één op de drie 65-plussers bezit tegenwoordig een auto. Onder vrouwen is het autogebruik sinds 1986 met bijna 50% gestegen, tegenover 17% onder mannen. Ook andere maatschappelijke tendensen als de afnemende omvang ▶

van de huishoudens, het groeiend aantal volwassenen dat dagelijks twee of meer taken combineert en een andere, meer uithuizige besteding van vrije tijd wakkeren het gebruik van de auto aan. Tussen automobiliteit en economische groei bestaat een zeer sterk verband. Hoe florissanter de economische vooruitzichten zijn, des te meer kilometers leggen we af. Dat komt niet omdat we langer onderweg zijn, maar omdat in een groeiende economie meer auto's worden verkocht. Sinds begin 1994 trekt de autoverkoop weer flink aan. Zet het herstel van de automarkt door, en daar heeft het alle schijn van, dan zal ook het totale aantal autokilometers weer sterker gaan toenemen dan in de achterliggende periode van recessie.

Verkeerslawaai wordt het vaakst genoemd als bron van geluidshinder, vóór burengerucht en vliegtuiglawaai

Sleutelen aan gedrag

Al jaren blijkt het niet mee te vallen mensen ertoe te bewegen vrijwillig de auto te laten staan, van een autoreis af te zien of gebruik te maken van alternatieven als het openbaar vervoer, de fiets of gewoon lopen. Pogingen van de overheid en de milieubeweging om mensen tot andere handelingspatronen te motiveren of daartoe de voorwaarden te scheppen, heeft een rijkgeschakeerde verzameling instrumenten opgeleverd.

Voor de meeste instrumenten en maatregelen geldt dat ze de handelingsvrijheid van mensen niet of nauwelijks aantasten. Het gaat er in hoofdzaak om de voorwaarden te scheppen om andere keuzen te kunnen maken. Veel gevoeliger liggen instrumenten die wel 'aangrijpen' (een geliefde uitdrukking in beleidsnota's) op individueel niveau of het handelingsrepertoire beogen in te perken. Het zijn dan ook de aanzetten tot regelgeving, prijsinstrumenten en, in mindere mate, communicatieve instrumenten die in de afgelopen jaren voor de grootste opschudding hebben gezorgd.

Regelgeving door de overheid wordt vooral door de milieubeweging, en sinds kort ook door de vakbeweging, beschouwd als een krachtig instrument om mensen aan te zetten tot ander handelen. Anderen, zoals de werkgevers, de Bovag/RAI en de ANWB, zien meer in vrijwilligheid en overtuiging. We kunnen denken aan wetten en regels op tal van terreinen, van strenge emissie- en zuinigheidsnormen voor personenauto's tot mobiliteitremmende bestemmingsplannen. Bedrijven kunnen verplicht worden een vervoersplan op te stellen en het aantal parkeerplaatsen te verminderen. Door de werktijden en openingstijden van winkels te spreiden worden de bestaande wegen efficiënter gebruikt. Door een streng parkeerbeleid - van parkeerverboden, autoluwe zones tot betaald parkeren - worden automobilisten ontmoedigd met de auto naar de stad te komen.

Een politiek gezien heet hangijzer vormt de sneldheidsbegrenzer, inmiddels verplicht voor vrachtauto's. Volgens ingewijden zullen de ervaringen in het goederenvervoer meewegen in de beslissing een dergelijk apparaat ook te verplichten voor personenauto's.

Controversieel zijn ook de zogenaamde prijsinstrumenten. Deze zijn gebaseerd op de aanname dat het handelen van mensen het best te beïnvloeden is op het niveau van de economische afwegingen die ze maken. Door bijvoorbeeld de benzineaccijns te verhogen, eventueel gecombineerd met het verlagen van de vaste heffingen, wordt het autorijden ontmoedigd. Ook rekeningrijden verhoogt de kilometerprijs. Sommige prijsinstrumenten werken indirect, zoals de afschaffing van de fiscale aftrek van de kosten voor woonwerkverkeer (reiskostenforfait), het verhogen van parkeertarieven en het goedkoper maken van het openbaar vervoer.

Tenslotte zijn er de instrumenten die het handelen van mensen trachten te beïnvloeden door de kennis van de problematiek en de alternatieven te vergroten, de zogeheten communicatieve gedragsbeïnvloeding. Massamediale campagnes ('De auto kan best een dagje zonder u'), gerichte voorlichting (scholen en bedrijven) en concrete reisinformatie over het openbaar vervoer zouden mensen ertoe aan kunnen zetten uit eigen beweging de auto minder of helemaal niet te gebruiken.

Autorijden duurder

Over de effectiviteit en de politieke haalbaarheid van de verschillende instrumenten bestaan grote verschillen van inzicht. Zo ook over de inschatting van het maatschappelijk draagvlak. Politiek en maatschappelijk het minst omstreden zijn de voorlichtingscampagnes omdat ze de keuzevrijheid van de automobilist niet wezenlijk aantas-

Op de foto: ontstaan van een file op de A2 bij Nieuwgein.

ten. De effectiviteit van de campagnes stoelt op de veronderstelling dat kennis over de schadelijke effecten van het eigen handelen (in dit geval veel autorijden) zal leiden tot een ander handelingspatroon. Uit onderzoek waarop sociaal-psycholoog Gerard Tertoolen onlangs promoveerde aan de Rijksuniversiteit Utrecht (RUU) blijkt dat dit in lang niet alle gevallen opgaat. Tertoolen voorzag een groep automobilisten van zeer gerichte, persoonlijke informatie over de gevolgen voor het milieu van hun vervoersgedrag. Hij stelde vast dat deze intensieve voorlichting niet leidde tot een vermindering van het autogebruik, maar tot heel andere reacties. Tertoolen: "Er ontstaat een frictie tussen weten en doen, in sociaal-psychologische termen een cognitieve dissonantie. Om die op te heffen gaan mensen niet minder autorijden, maar zullen ze de ernst van het milieuprobleem proberen te relativeren. Een andere strategie was het afwentelen van de eigen verantwoordelijkheid: anderen vervuilen meer dan ik." Het onderzoek laat volgens Tertoolen zien dat de bewustwording van de problemen door het autogebruik hoog kan zijn, zonder dat mensen er een kilometer minder om zullen rijden.

Prijsinstrumenten hebben een dwingender karakter dan communicatieve en zijn daarom politiek en maatschappelijk veel omstredener. Zo vindt het VNO dat prijsbeleid - waarop de overheid veel nadruk legt - geen pijler kan zijn van het verkeers- en vervoersbeleid in Nederland. Omdat de prijselasticiteit van de auto laag is (de vraag naar automobiliteit is relatief onafhankelijk van de prijs), moeten de prijsstijgingen aanzienlijk zijn. Een solistisch optreden van Nederland schaadt volgens het VNO de internationale concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven. Jansonius van het VNO: "Wij hebben geen zin om ons uit de markt te laten prijzen."
De FNV vindt dat het autorijden wel degelijk duurder moet worden, ook al om het principe 'de vervuiler betaalt' te laten gelden; veel maatschappelijke kosten van het autoverkeer worden volgens de vakbondsfederatie momenteel door niemand meer gedragen. Leemreize: "Studies wijzen uit dat een flinke verhoging van de benzineprijs op den duur wel degelijk effect heeft. Prijsbeleid staat daarom centraal in de aanpak van de problemen van het autogebruik."
De meningsverschillen tussen werkgevers en werknemers kwamen duidelijk naar voren in het advies dat de Sociaal-Economische Raad (SER) in oktober 1994 uitbracht over het verkeers- en vervoersbeleid. De werknemers en een tiental kroonleden vinden dat Nederland bij de komende herziening van de Europese accijnzen moet pleiten voor de verhoging van de minimumtarieven. Lukt dat niet, dan zal het kabinet de nationale beleidsruimte voor accijnsverhogingen zo goed mogelijk moeten benutten, waarbij wel rekening gehouden moet worden met het 'over de grens tanken'. De ondernemers en één kroonlid vinden dat de prijsmaatregelen alleen in Europees verband bespreekbaar zijn. De ondernemers wijzen dan op de onderschatting van het effect van nieuwe technologieën zoals zuinigere, stillere en schonere motoren; de grootste milieuwinst is volgens de ondernemers te behalen via het technologiespoor.
De milieubeweging bepleit zelfs het doorberekenen van de maatschappelijke kosten aan de automobilist. Vereniging Milieudefensie is hierin het meest radicaal. Uitgaande van de stelling dat de milieugebruiksruimte van de aarde beperkt is, deed de organisatie in het Actieplan Nederland Duurzaam een poging deze ruimte te berekenen. Door de wereldmilieugebruiksruimte te delen door het aantal wereldburgers becijferde ze de gebruiksruimte die per persoon beschikbaar is. Gerry Asselman van Milieudefensie: "Uitgaande van deze berekening kun je vaststellen hoeveel benzine iemand per jaar mag gebruiken. De overheid zou een systeem van benzinebonnen kunnen opzetten. Het totaal aan bonnen ligt dan vast, maar ze zijn verhandelbaar."
De effectiviteit van een verhoging van de benzineaccijns en aanverwante prijsmaatregelen en fiscale regelingen zoals rekeningrijden, hogere parkeertarieven en afschaffing van het reiskostenforfait hangt af van individuele budgetbeslissingen en de beschikbaarheid van alternatieven. Het VNO en de Bovag/RAI wijzen op de lage prijselasticiteit van de auto; mensen stellen bijvoorbeeld de vervanging van hun auto uit (of de aanschaf van andere dure goederen) en sparen zo geld uit om au- ▶

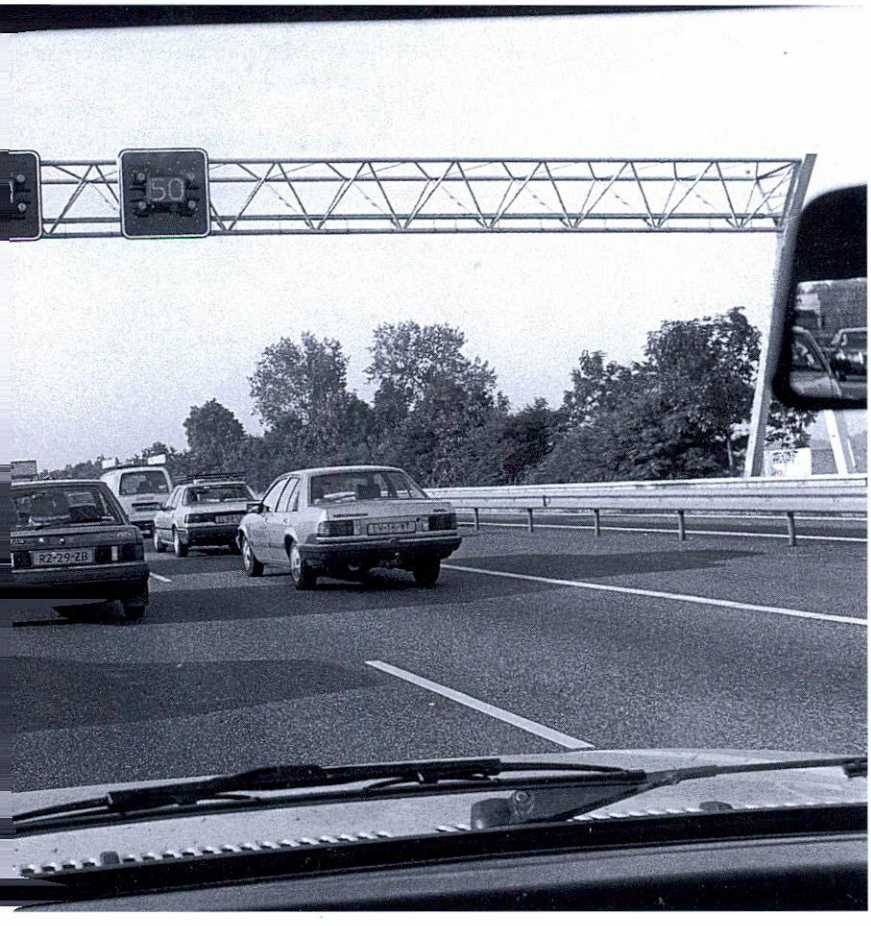

FOTO: HOLLANDSE HOOGTE/ROB HUIBERS

In de spits, maar steeds vaker ook op andere momenten van de dag wordt de maximale capaciteit van wegen bereikt en ontstaan files of stromen langzaam rijdend verkeer

to te kunnen blijven rijden. Daarnaast spelen ook hier psychologische factoren een rol, meent Gerard Tertoolen van de RUU. "Het verhogen van de prijs van het autorijden kan een averechts effect hebben als mensen vervolgens redeneren: ik betaal, dus ik mag vervuilen, het zogenaamde billijkheidsprincipe. De psycholoog René Diekstra wees onlangs op het zogenaamde Dynasty-effect. Maak de auto duurder en hij wordt daardoor aantrekkelijker."

Een veelgehoorde kritiek op het verhogen van de kosten van het autogebruik is dat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Om die reden wordt door de overheid en alle organisaties eendrachtig gepleit voor een verbetering van het openbaar vervoer. Maar bij nadere beschouwing treden ook bij dit instrument problemen en paradoxen op.
Zo blijkt de kruislingse elasticiteit tussen auto en openbaar vervoer gering te zijn, met andere woorden, het is twijfelachtig of de automobilist reageert op kwaliteitsverbeteringen en tariefreducties in het openbaar vervoer. Het VNO en Bovag/RAI zien hierin een argument tegen prijsverhoging van het autogebruik; hoe duur je de auto ook maakt, de automobilist stapt toch niet over op de trein.
Een tweede probleem is de capaciteitsverhouding tussen het openbaar vervoer en het autoverkeer. Een verdubbeling van de capaciteit van bijvoorbeeld het treinverkeer zou bij een volledige uitwisseling van reizigers (alle nieuwe treinplaatsen worden bezet door automobilisten) tot een reductie van het autoverkeer leiden van hooguit 10% .
Het hoofdprobleem is dat de overheid een tweeslachtig beleid voert ten aanzien van het openbaar vervoer. Dat komt omdat elke autokilometer de overheid geld oplevert, voornamelijk aan accijns, en elke reizigerkilometer in het openbaar vervoer geld kost. Het beleidsdoel te bezuinigen op de overheidsuitgaven lijkt op den duur niet te combineren met de wens het openbaar vervoer te verbeteren. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de verwachte consequenties van de privatisering van de NS. Bedoeld als een bezuinigingsmaatregel (de NS draait nu zelf op voor de exploitatie), lijken de gevolgen voor de rol van de NS in het mobiliteitsbeleid nadelig uit te pakken. Omdat de NS kostendekkend moet werken, worden onrendabele lijnen uit de dienstregeling geschrapt - overigens niet alleen op het rustige platteland, maar ook in de drukke maar voor de NS dure spits - tenzij de overheid bereid is de exploitatietekorten bij te passen. En dat strookt nu weer niet met het streven de begrotingstekorten te laten dalen. Het mobiliteitsbeleid is gebaat bij een goed openbaar vervoer dat in prijs kan concurreren met de auto. In de praktijk blijken de kosten te hoog en de opbrengsten uit het autoverkeer onmisbaar. Daar komt bij dat de benzineprijs, ondanks het befaamde 'kwartje van Kok', door de aanhoudend lage prijzen voor ruwe olie in reële termen voortdurend is gedaald.

Ook psychologische factoren spelen vaak een rol. Zoals: ik betaal, dus mag ik vervuilen

Er zijn goedkopere alternatieven voor de auto dan trein, tram of bus. Ongeveer de helft van de verplaatsingen speelt zich af over fietsbare afstanden. Er was een tijd dat vrijwel iedereen in Nederland op de fiets naar het werk ging: in het topjaar 1962 werden bijna 20 miljard kilometers op de fiets afgelegd. Dat aantal daalde tot halverwege de jaren '70 scherp. De stijgende welvaart maakte het voor vrijwel iedereen mogelijk zijn fiets in te ruilen voor een auto; fietsen werd voor velen een recreatieve bezigheid. Tegenwoordig gaat bijna één op de drie werknemers op de fiets naar het werk. Dit aantal is in de afgelopen 10 jaar ongeveer gelijk gebleven, maar dat moet veranderen, vinden de milieuorganisaties, de vakbeweging en de overheid. Het Masterplan Fiets, een beleidsnotitie van Verkeer en Waterstaat uit 1991, benadrukt dat op afstanden onder de 10 kilometer de fiets een goedkoop en milieuvriendelijk alternatief is voor de auto. Om het fietsen aantrekkelijker te maken, moet de overheid zorgen voor snellere en veilige fietsroutes, betere fietspaden, fietstunnels en bruggen. Een kortere reistijd is een krachtig argument voor de fiets.

FOTO: HOLLANDSE HOOGTE/HARRIE TIMMERMANS

Op de foto: scholieren fietsen naar school op de bandijk van de Ooypolder.

Ongeveer de helft van alle verplaatsingen speelt zich af over fietsbare afstanden van minder dan tien kilometer

Als je het arsenaal overziet, valt moeilijk te ontkennen dat veel maatregelen en instrumenten om het autogebruik terug te dringen in theorie effectief zijn, maar in de bestaande maatschappelijke en politieke verhoudingen slechts in sterk afgezwakte vorm (verhoging benzineaccijns), als symboolproject (carpoolstrook) of helemaal niet (benzine op de bon) denkbaar zijn. Sommige zijn strijdig met andere beleidsuitgangspunten (verbetering openbaar vervoer) of pakken slechts een deel van de problemen aan (technologiespoor).

Bewustwording leidt zelden tot gedragsverandering. Het overheidsbeleid zoals dat is neergelegd in het SVV II, bestaat uit een combinatie van een groot aantal maatregelen, in meer eigentijdse termen: 'een afgewogen mix van instrumenten'. De vooronderstelling is dat er tussen al deze beleidsonderdelen een synergie ontstaat. Alle kleine beetjes helpen, zo redeneert men graag bij Verkeer en Waterstaat. Deze aanpak in de breedte heeft het voordeel dat geen van de afzonderlijke maatregelen een 'draconisch' karakter hoeft te hebben, wat de kans op acceptatie verhoogt.
In zijn promotieonderzoek stelde Gerard Tertoolen vast dat ook de aanname dat het geheel meer is dan de som der delen, even gemakkelijk in zijn tegendeel verkeert: 'Maatregelen werken niet altijd additief. De ene maatregel kan de andere ongeloofwaardig maken. Intensieve informatie leidt weliswaar tot een hoger milieubesef, maar als daarnaast het autorijden duurder wordt, legt men dit al snel uit als een ordinaire belastingmaatregel. Volgens het billijkheidsprincipe blijven mensen vervolgens autorijden. De heffing verandert het gedrag niet en versterkt de mening dat het de overheid niet om het milieu gaat, maar om het geld.
De conclusie dringt zich op dat de automobiliteit wel eens minder beïnvloedbaar zou kunnen zijn dan de overheid, vakbeweging en milieubeweging, elk vanuit hun eigen doelstellingen, zouden willen. ■

Volgende maand deel 2:
Waarin o.a.: Waarom de auto zo'n centrale plaats inneemt in de westerse cultuur, de invloed die de snelheid van de auto heeft op mens en ruimte, de eigen auto en de individualisering.

PLATFORM VOOR DUURZAME ONTWIKKELING

Dit artikel verscheen eerder in 'Ontstolen welvaart - kroniek van duurzaam Nederland', het tweede jaarboek van wat nu de NCDO is, de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling. Meer informatie: Postbus 18184, 1001 ZB Amsterdam, tel. 020-5503555.

Rekenschap over tolerantie

Een veel gebruikte opvatting van tolerantie is die van 'leven en laten leven'. Tolerantie wil dan zoveel zeggen als: 'ik laat jou met rust als jij mij met rust laat'. Soms volstaat deze opvatting, maar hij kan ook wijzen op iets anders dan tolerantie: onverschilligheid. Onder het mom van tolerantie wordt de ander dan eigenlijk genegeerd. Volgens veel critici van de moderne cultuur heeft deze laatste opvatting van tolerantie tegenwoordig vaak de overhand. Het begrip is daarom toe aan een herformulering. Het Humanistisch Verbond heeft deze handschoen opgepakt en heeft als thema gekozen voor zijn vijftigjarig jubileum: 'bemoei je d'r mee!; tolerantie als activiteit'. Ter gelegenheid van dit jubileum is ook het maartnummer van Rekenschap vrijwel geheel aan dit thema gewijd.
Raoul Wirtz heeft in het juninummer van 1995 reeds een aanzet tot deze herformulering gegeven, die in dit themanummer verder wordt uitgewerkt. Een aantal auteurs gaat daarbij op zoek naar praktische vormen van actieve tolerantie, terwijl anderen het begrip meer filosofische diepgang geven.
Zo belicht Adriaan van der Staay de stedelijke context van tolerantie: de plek waar een veelheid aan contacten met het nieuwe en het vreemde bestaat. Frans Jacobs gaat in op het zondebokmechanisme: een van de belangrijkste bedreigingen van tolerantie. Rik Pinxten en Alphons van Dijk gaan dieper in op de filosofische achtergronden van het begrip tolerantie.
Dat je ook te tolerant kunt zijn, laat Susanne Piët zien aan de hand van het voorbeeld van vrouwen die er maar niet in slagen om de top van een bedrijf binnen te dringen. Wie zichzelf steeds wegcijfert, komt nooit waar hij wezen wil.
Psychiatrische patiënten hebben in toenemende mate te maken met intolerant gedrag. Paul Anzion verkent het veld.
Hersri Setiawan, die bijna tien jaar in Indonesische verbanningsoorden zat, laat zien dat zelfs in de meest intolerante omgeving mensen nog in staat zijn om kunst te maken.
De discussie in Rekenschap over impliciet en expliciet humanisme wordt ook in dit nummer voortgezet. Dit keer een bijdrage van Peter Derkx en Jan Hein Mooren.

U kunt dit nummer van Rekenschap bestellen door *f* 17,50 over te maken op giro 582293 t.n.v. Stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding van 'Rekenschap maart 1996'. Een jaarabonnement (vier nummers) kost f 55,- (voor niet-leden HV f 60,-, studenten f 50,-) en kan worden opgevraagd door te schrijven naar: Humanistisch Verbond, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (postzegel niet nodig). Bellen kan ook: tel. 030-2392100.

Ruut Veenhoven bijzonder hoogleraar

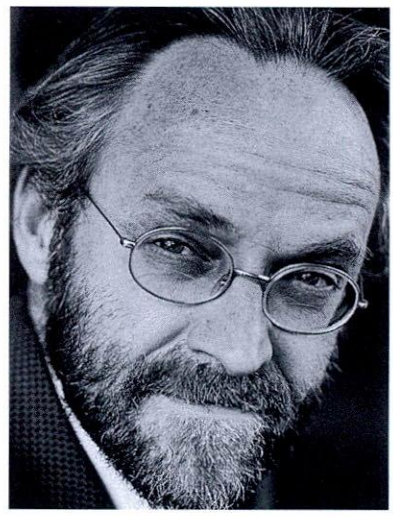
FOTO: HH

Op 1 december vorig jaar heeft de humanistische stichting Socrates dr. Ruut Veenhoven benoemd tot bijzonder hoogleraar bij de Universiteit Utrecht, met als leeropdracht 'Humanisme, in het bijzonder welzijn'. Deze bijzondere leerstoel is gesitueerd in de Faculteit der Sociale Wetenschappen.
Als bijzonder hoogleraar vanwege de stichting Socrates bij de Universiteit Utrecht zal Ruut Veenhoven vraagstukken van menselijk welzijn behandelen. Daarbij komen opvattingen over welzijn en de sociaal-culturele context van die voorstellingen aan de orde, alsmede de voorwaarden voor welzijn. In wat voor sociaal-culturele omstandigheden blijken mensen het meest gezond en gelukkig te zijn? Binnen dit kader wordt ook het humanisme belicht, onder andere met de vraag in hoeverre de concretisering van humanistische waarden werkelijk een leefbare samenleving biedt.
De bijzonder leerstoel vanwege de stichting Socrates bij de Universiteit Utrecht zal gedurende de benoemingsperiode 1995 - 2000 van dr. Veenhoven aangeduid worden als 'Thoenes-leerstoel', om zo de naam levend te houden van de bekende Utrechtse socioloog Piet Thoenes (1921 - 1995), die een belangrijk denker was over de verzorgingsstaat en een groot inspirator van de humanistische beweging in Nederland.

Jubileumsymposium in Leiden

Ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van het Humanistisch Verbond en dat van de afdeling Leiden vindt een symposium plaats op zaterdag 23 maart, van 12.30 tot 18.00 uur. Het motto is VVV: vrijheid, verdraagzaamheid, verantwoordelijkheid; ondertitel is humanisme en samenleving.
Het kwartet inleiders heeft zijn sporen in de humanistische beweging verdiend. Zij zijn in staat tot terugblik, plaatsbepaling en vooruitblik op breed terrein. Het zijn:
Marcel Fresco over Nederlands humanistisch denken van Jaap van Praag tot Paul Cliteur;
Kwee Swan-Liat over humanistische denkpatronen tussen Oost en West;
Huib Drion over humanisme, samenleving en de rechten van het individu in Nederland en
Jan Glastra van Loon over humanisme in Nederland; betrokkenheid bij en afscheid van de verzuiling.
Lokatie: hotel 'Het Witte Huis', Wilhelminapark 33 A, Oegstgeest. Kosten en aanmelding voor HV-leden en Humanist-abonnees: bij voorintekening f 25,- per persoon, over te maken op giro 152374 van 'penningmeester HV afdeling Leiden' te Oegstgeest, onder vermelding van 'jubsymp'. Kosten voor niet-leden: f 35,-. Aanmelden bij het secretariaat: Mariënpoelstraat 13, 2334 CW Leiden. De prijzen zijn inclusief koffie/thee en een uitgebreide receptie na afloop. Nadere informatie: tel. 071-5171720 of 071-5315747.

Jubileumfeest in Gouda

Op zondag 24 maart 1946 werd de 'gemeenschap Gouda' opgericht. De afdeling Midden-Holland organiseert precies 50 jaar later een jubileumfeest: op zondagmiddag 24 maart vanaf 14.00 uur.
U bent van harte uitgenodigd in het monumentale pand aan de Turfmarkt 120 ('Step by step') in de Goudse binnenstad.
De feestcommissie organiseert: muziek, lekkers, toespraken, performance en een speciaal jubileumboekje.
Ook zal op feestelijke wijze afscheid worden genomen van voorzitter André de Bruin: na een periode van 20 jaar legt hij zijn voorzittershamer neer.

Graag aanmelden bij Corry Kayser, tel. 0182-384736 of bij Marry Menschaart, tel. 0182-523778.

Jubileumfeest in Zwolle helemaal uitverkocht

Alle kaarten voor de jubileumdag in Zwolle zijn uitverkocht! Binnen twee weken na het versturen van de uitnodiging waren alle 800 plaatsen vergeven. Vanaf 17 februari gaat de competitie voor de 'Bemoei je d'r mee-Prijs' van start. Wie zijn de beste bemoeials van Nederland? Vrijwilligersprojecten die het onderwerp tolerantie actief vormgeven kunnen tot 1 oktober meedingen naar de prijs. De winnaars van de prijsvraag worden op de ALV van dit jaar bekend gemaakt. Als u zich heeft aangemeld voor het jubileumfeest en u bent verhinderd, belt u dan even? Tel. 030-2392192.

Voor het bestellen van promotiemateriaal voor de 'Bemoei je d'r mee-Prijs' kunt u ook op dit nummer terecht.

Jubileumbijeenkomst Arnhem

Op zondag 25 februari in 't Centrum, Kalksteeg 16 Arnhem.
Aanvang: 14.00 uur.
Op het programma staat o.a.: 'Het Barbecue Gezelschap', cabaret, variété, muziek en zang.
Meer informatie bij W. de Jong, tel. 024-3649378.

Landelijke Vrouwen-mannendag

De vrouwengroep houdt op zaterdag 9 maart de startmanifestatie van een nieuwe werkgroep Humanisme/feminisme. Naast een feestelijke installatie van de werkgroep is er een lezing met discussie over dit onderwerp. De bijeenkomst vindt plaats in de Universiteit voor Humanistiek, Drift 6, Utrecht en duurt van 10.30 tot 13.00 uur. Voor meer informatie en aanmelding: tel. 030-2392100.

Impliciet en expliciet humanisme

In maart worden drie bijeenkomsten georganiseerd, waarop leden met elkaar en met het hoofdbestuur van gedachten kunnen wisselen:
donderdag 7 maart, vanaf 19.30 uur, Amsterdam, Stationsplein (Hotel Ibis)
woensdag 13 maart, vanaf 19.30 uur, Zwolle, Stationsplein 1 (De Nieuwe Buitensociëteit)
donderdag 14 maart, vanaf 19.30 uur, Den Bosch, Zuiderparkweg 282 (gemeenschapshuis 'De Meent')
Onderwerp van gesprek is 'impliciet en expliciet humanisme'. Deelnemers ontvangen vooraf een programma en een reader. Opgave: landelijk bureau, tel. 030-2392100.

RTV programma's

RADIO

Maandag op Radio 5

13.10 - 14.00 uur

Het voordeel van de twijfel
Een tot nadenken stemmende documentaire

14.02 - 15.00 uur

Boven het dal
(Live)interviewprogramma met gasten die in hun leven nog plaats hebben voor idealen

3x per maand
17.45 - 18.00 uur

Kwartier humanisme
Programma over de humanistische beweging

21.02 - 21.45 uur

De verbeelding
Programma over boeken en schrijvers

21.45 - 22.00 uur

Het radioverhaal
Een kort klankbeeld gemaakt door radiotalent

Raadpleeg voor nadere informatie over de radioprogramma's op de dag van uitzending Teletekst pagina 255.

TELEVISIE

Donderdag
8 februari
22.00-22.25

YOY - Te jong
Olivier Brinkman wilde al op zijn twaalfde maar één ding: een eigen bedrijf. Op zijn dertiende verdiende hij zijn eerste geld, met het maken van foto's bij de opening van een golfclub.
Op zijn zeventiende huurde Olivier, met hulp van zijn vader, een bedrijfsruimte in Den Helder, waar hij zijn eigen fotostudio begon.
Vanaf dat moment zat hij, zonder vakdiploma's, met meer dan twintigduizend geleend geld en met geleende apparatuur, naast zijn drie telefoons, die hij door vrienden liet opnemen, "dan liet ik hen zeggen: 'Ik zal u even doorverbinden' " alsof ik het razend druk had, maar het was natuurlijk allemaal theater." Hij huurde vliegtuigjes om luchtfoto's van bedrijven te maken, maar in plaats van zijn leveranciers, de bank of de belasting te betalen, smeet hij het geld dat binnenkwam over de balk. Zijn schuldeisers werden ongeduldig, hij raakte zijn vriendin kwijt en zijn vader, die hem tot dan toe geholpen had, zette hem nu teleurgesteld het huis uit. Zijn zaak ging op de fles en zijn creativiteit verdween. Teleurgesteld, berooid en vol schulden moet Olivier helemaal opnieuw beginnen.
Programmamaker Erik Latour volgde Olivier gedurende enige tijd van dichtbij. Latour: "Olivier is nog steeds maar met één ding bezig: hij wil het helemaal maken als fotograaf. Kost wat kost. Hij is zo gedreven dat ik hem aan de ene kant bewonder maar aan de andere kant mijn hart vasthoud en denk: gaat hij niet weer op zijn bek? In het programma laat ik zijn wereld zien. Hij ziet zichzelf alleen maar als fotograaf en dat is echt een andere wereld. Hij kan iedereen voor zijn karretje spannen, mooie foto's maken, er uren over praten, maar het blijft zijn eigen wereld."Gemaakt door Erik Latour.

Zelfportret van Olivier Brinkman

Donderdag
15 februari
10.10-10.56 uur

Verhuis
Documentaire over de laatste bewoners van het Belgische dorpje Texas, ooit gebouwd als reeks noodwoningen voor Oosteuropese arbeiders die na de oorlog in de Belgische mijnen kwamen werken. Nu een troosteloos krottendorp, waaruit nochtans niemand wil vertrekken. Gemaakt door Netty van Hoorn.

Donderdag
15 februari
22.00-22.25 uur

YOY - Karnaval Tropika
YOY volgt Percy en Naomi in hun voorbereidingen op het Caraïbisch zomerfestival dat ieder jaar (midden in de zomer dus) gehouden wordt in Rotterdam. Voor beiden is de optocht het hoogtepunt van het jaar. Gemaakt door Koert Davidse.

Donderdag
22 februari
10.10-10.56 uur

Onvoltooid verleden
Documentaire drieluik (1990) over hoe mensen omgaan met een verleden van invasie en bezetting. Te zien is onder andere hoe een Nederlander in Wenen op zoek gaat naar de kunstschatten die de Duitsers ooit bij zijn vader weghaalden. En hoe de inwoners van het Oostenrijkse Graz de in 1988 vijftig jaar geleden tot stand gebrachte anschluss herdachten.
Gemaakt door Frank Vellenga

Donderdag
22 februari
22.00-23.00 uur

YOY - Mijn eigen wereld. Uit eten
In het eerste deel zien we portret van autistische jongeren die wonen en werken in een leefgemeenschap in Wolfheze. In het tweede deel gaan twee van hen - alleen - uit eten; de camera legde dat bijzondere uitje vast. Gemaakt door Eugène van den Bosch.

Donderdag
7 maart
22.25-23.05 uur

Zorgvlied. Een begraafplaats aan de Amstel
Film over de prachtige Amsterdamse begraafplaats Zorgvlied, die dit jaar 125 jaar bestaat.

HV•NIEUWS

VAN HET HOOFDBESTUUR

Naar buiten brengen

Medio januari zijn wij tezamen met de directeur een ruim aantal uren bijeen geweest om ons te beraden over een aantal onderwerpen, die wij van belang achten voor het naar buiten treden en functioneren van onze vereniging in dit jaar.
Directe aanleidingen daarvoor waren: de ervaringen uit de ALV van november 1995, de wijziging in de samenstelling van het bestuur door in- en uittreden van enkele bestuursleden, de eerste ervaringen van de nieuwe directeur die medio september vorig jaar aantrad, de in 1996 beperkter beschikbare menskracht op het landelijk bureau en de nog steeds zorgelijke financiële situatie van het Verbond (om de meest in het oog springende achtergronden te noemen).
Doel was om, uitgaande van deze invloedsfactoren, te komen tot een realistische prioriteitenlijst voor 1996. Realistisch in die zin dat we niet een soort droomlijst wilden opstellen die weliswaar goede voornemens aangeeft maar waarvan de realisatie eerst in een wat vage 'verdere toekomst' zou mogen worden tegemoet gezien, maar een actielijst waarvan de verwezenlijkingskans hard is en met onderwerpen die zich in hun voortgang ook goed laten bewaken.
Dit beraad van bestuur en directeur heeft een lijst met duidelijk benoemde prioriteiten tot uitkomst gehad. De volgende stap is dat op het bureau (onder verantwoordelijkheid van de directeur) zal worden nagegaan onder welke voorwaarden die prioriteiten in 1996 kunnen worden verwezenlijkt. Medio februari moet daarover volledige overeenstemming bestaan tussen bestuur, directeur en bureaumedewerkers. Overbodig te zeggen dat natuurlijk een aantal onderwerpen uit die prioriteitenlijst in één of andere vorm al in uitvoering is. In het maartnummer van dit blad zal ruim aandacht worden besteed aan de uitkomsten van het prioriteitenplan.

Nog even iets overeen essentieel uitgangspunt, dat bij de planning van de activiteiten van bepalend belang is. Bestuur en directie zijn het er over eens dat de activiteiten van het Verbond zich moeten richten op al diegenen die open staan voor de humanistische levensbeschouwing. Dat zijn in de allereerste plaats de leden, maar ook diegenen die (nog) geen lid zijn maar wel betrokken willen zijn bij datgene wat onze vereniging naar buiten brengt. En dat 'naar buiten brengen' zal een sleuteluitdrukking zijn in 1996 want één van de voornaamste actiepunten is om in dit jaar meer in de publiciteit te komen door op verschillende wijzen duidelijk te maken hoe de humanistische beweging over maatschappelijke verschijnselen denkt en wat daarover haar mening is. Ons Verbond ziet zich - binnen die humanistische beweging - daarbij als de meest primaire woordvoerder.

Namens het hoofdbestuur,
Joop Puls
(algemeen secretaris)

Ecologische zorg

Onder het thema 'Bewust leven, mij een ecologische zorg' begon de afdeling **Delft** vorig jaar een lezingencyclus.
Maandag 12 februari over 'Vegetarisme':
Wil van de Broek is vegetariër. Vijftien jaar geleden koos hij voor vegetarisch eten. Eerst uit gezondheidsoverwegingen, later is het ethische aspect een grote rol gaan spelen. Maar vegetarisme heeft ook een ecologisch/economisch aspect. Zo is voor 1 kilo dierlijk eiwit ongeveer 5 à 10 kilo plantaardig eiwit nodig. De bijeenkomst begint om 20.00 uur in het DSHB-huis, Vorrinkplein 99, Delft (Hoek Westlandseweg en Papsouwselaan), te bereiken met tramlijn 1 of de bussen 60 en 62, halte Krakeelpolderweg. Meer informatie: tel. 015-2125390/2566245 of 070-3930256.

Vrijwilligers gezocht

De afdeling **Delft** zoekt kandidaten voor de functies van secretaris en voorzitter; ook zijn mensen welkom die bij het HV aangesloten organisaties bestuurswerk (het liefst met kennis van public relations en beleidsplanning) of vrijwilligerswerk willen doen bij de 'bezoekgroep expsychiatrische patiënten'. Informatie over bestuurswerkzaamheden: tel. 015-2566245 en voor de bezoekgroep: tel. 015-2603060 (vragen naar Ida Bunte).

Jeugd

Op zondag 11 februari vindt in **Den Haag** een themabijeenkomst plaats over de vraagstelling 'Dreigen we de jeugd te verliezen?'. Slaat de onverschilligheid toe?
Het recht op zelfbeschikking is één van de meest fundamentele waarden van het humanisme. Hoe zit dat nou als het om onze kinderen gaat? Henk Goulooze, 51 jaar, en Pepijn Grimmelikhuizen, 25 jaar, discussiëren over dit thema met elkaar én met de zaal. Tijd: 14.00 - 16.00 uur. Plaats: Humanistisch Centrum, Laan Copes van Cattenburch 7 in Den Haag.

Ontsporing bij opsporing

De afdeling **Leiden** en omstreken organiseert woensdag 6 maart een themaavond: 'ontsporing'. Dat is geconstateerd bij de opsporing van georganiseerde criminaliteit, in het bijzonder de invoer van en handel in drugs. Welk vertrouwen kan de burger na de vele onthullingen nog hebben in de rechtsstaat, de overheid, het justitieel apparaat en de politie? Spreker is Ybo Buruma, hoogleraar criminologie en voormalig docent strafrecht en onderzoeksmedewerker van de parlementaire enquêtecommissie-Van Traa. Aanvang: 20.00 uur. Plaats: multifunctioneel centrum De Oude Vest, Oude Vest 133 in Leiden. De toegang is vrij.

Euthanasie

Op woensdag 14 februari om 20.00 uur organiseert de afdeling Midden-Holland een inleiding en discussie over vrijwillige, actieve euthanasie. Spreker is J. Benedicus, verbonden aan de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie. Plaats: café-restaurant 'de Unie', Kerkweg Oost 226, **Waddinxveen**. Meer informatie: 0182-613431.

Feministisch perspectief

Op zondag 11 februari ver-

zorgt Ulla Jansz, docente aan de Universiteit voor Humanistiek, een lezing over 'humanisme en feministische perspectieven'. Tijd: 10.00 uur. Plaats: Dienstencentrum 'Schapenkamp', hoek Groest/Schapenkamp in **Hilversum**. Meer informatie: tel. 0294-234868.

Humanisering van de zorg

De afdeling Heuvelrug/ Kromme Rijn organiseert op zondag 25 februari een lezing, waarin de vraag aan de orde komt welke sociale voorzieningen noodzakelijk zijn om een menswaardiger bestaan mogelijk te maken. Spreker is Douwe van Houten, hoogleraar Sociaal Beleid aan de Universiteit voor Humanistiek. Plaats: theater De Koningsstal/Atelier Aat van Dijk, Wilhelminastraat (hoek Nieuwstraat) in **Wijk bij Duurstede**. Aanvang: 15.00 uur. De toegang bedraagt voor leden f 2,50 en voor niet-leden f 5,- (inclusief koffie/thee).

HV en Humanitas samen

Op dinsdag 12 maart vindt jaarlijkse ledenvergadering van Humanitas Smallingerland plaats. Daarna spreken W. Hoek en Tj. Kamminga over vrijwilligerswerk. De organisatie van beide avonden is een gezamenlijk activiteit van de plaatselijke afdelingen van Humanistisch Verbond en Humanitas. Aanvang vergaderingen om 20.00 uur, de lezingen starten om 21.00 uur. Plaats: de Merelhof, Langewijk 267 in Drachten.

Persoonlijke benadering

Op zondag 11 februari organiseert de afdeling Groningen een ochtend over 'Een persoonlijke benadering van humanisme'. Inleiding en discussie door Sideke Schilthuis-van der Wal. Tijd: 10.30 uur. Plaats: Humanistisch Centrum, W.A Scholtestraat 2 in **Groningen**.

Coornhert: vroege humanist

Op zondag 18 februari houdt J. Hogervorst een lezing over Dirk Volkertsz. Coornhert, een vroege humanist. Aanvang: 10.30 uur. Plaats: 'De Schans', zaal Schanshof, Laan van het Kwekebos 118, **Emmen**. Meer informatie: tel. 0591-613711.

Toekomst

De afdeling **Zutphen** organiseert op zondag 11 februari een tweegesprek en discussie tussen Ben van Remmerden, humanistisch geestelijk raadsman Ziekenhuis Leeuwarden, en Ruud van Sijl, consulent Verenigingszaken op het landelijk bureau, over de toekomst van de humanistische beweging. Aanvang: 14.00 uur. Plaats: de Polbeek, Van Doorenborchstraat 1 in Zutphen.

Criminaliteit

Maandag 12 februari om 20.00 uur houdt Aad van Oosten, ex-hoofdbestuurslid, een inleiding over burgerschap, levensbeschouwing en criminaliteit. Plaats: De Meent, Zuiderparkweg 282, **Den Bosch-Zuid**. Meer informatie: 073-6415677.

Internationaal humanisme

Rob Tielman, oud-voorzitter Humanistisch Verbond, verzorgt op zondag 11 februari een inleiding en discussie over het humanisme en internationaal humanisme. Plaats: Jacob Roggeveenhuis, Noordsingel 106 in **Middelburg**. Tijd: 10.30 uur.

Uitvaartbegeleiding

Maandag 19 februari vertelt Lucky Grave, die binnenkort start als uitvaartbegeleidster, over humanistische uitvaartbegeleiding. Aanvang: 20.00 uur. Plaats: Hotel de la Station, Stationsplein 9, **Roermond**. Informatie: tel. 0474-501708.

Ontwikkelingen in Zuid-Afrika

Op dinsdag 27 februari staat Zuid-Afrika centraal in **Wageningen**. Aanvang: 20.00 uur. Plaats: WICC-IAC gebouw, kleine zaal, Lawickse Allee 11. Inleiding en discussie door de ambassadeur de Boer van Zuid-Afrika.

Activiteiten in Amsterdam

Discussiegroep Rekenschap onder leiding van Albert Nieuwland (6 woensdagavonden). Binnen een groep van minimaal 6 en maximaal 12 personen worden artikelen uit de laatste jaargang van Rekenschap besproken. Start: woensdag 21 februari - bespreking van de artikelen 'Het ethos van de liberaal' van Marian Verkerk en 'Humanisme met een menselijk gezicht' van Jan Glastra van Loon (maartnummer '95). Mocht u geen abonnee zijn van Rekenschap: u kunt de jaargang '95 aanvragen bij het landelijk bureau in Utrecht. Natuurlijk kunt u zich daar ook aanmelden voor een abonnement (zie de informatie elders in dit blad).
Socratische gesprekken onder leiding van Dries Boele, filosoof (6 dinsdagavonden). Het socratisch gesprek is een methode om via een bepaalde gespreksvorm te komen tot inzicht en waarheid aan de hand van concrete persoonlijke ervaring. Kosten: f 75,- voor leden, f 100,- voor niet-leden.
Gespreksgroep humanistische opvoeding op maandagavond 11 maart, 1 en 22 april en 13 mei. De gespreksgroep is bedoeld voor mensen met kinderen om waarden en normen te overdenken die je je kinderen wilt meegeven en hoe je dit vorm kunt geven. Iedere bijeenkomst wordt een thema besproken samen met een deskundige. Kosten: f 50,- voor leden; f 75,- voor niet-leden.

Cursus nieuwe vrijwilligers

Gedurende 6 zaterdagochtenden biedt het Humanistisch Verbond een cursus aan om kennis te maken met het vrijwilligerswerk, in het bijzonder van de afdeling Amsterdam. Start: zaterdag 10 februari van 10.00 - 12.30 uur. Overige data: 17 en 24 februari, 2, 16 en 23 maart. Bijdrage in de kosten: f 20,- voor leden; f 42,50 voor niet-leden (inclusief een jaarabonnement op de Humanist!)

Voorlichting over activiteiten van humanistische organisaties

Op 15 februari over Humanistisch Vormingsonderwijs in Amsterdam en regio; op 14 maart vertelt het HIVOS over humanistische activiteiten binnen ontwikkelingshulp. Aanvang van beide lezingen: 20.00 uur.

Alle activiteiten vinden plaats in het Humanistisch Centrum Amsterdam, Speerstraat 9. Aanmelding en informatie: tel. 020-6763712 (tussen 10.00 en 12.00 uur) of tel. 020-6908785.

Eerste HV-ledenvergadering over beleid en arbeid

Het was een bijzondere dag voor het Humanistisch Verbond, die 25ste november vorig jaar. Voor het eerst in z'n 50-jarig bestaan werd er een Algemene Leden Vergadering (afgekort: ALV) gehouden. Deze ALV, waar elk HV-lid het woord mag voeren en mag meebeslissen, komt in de plaats van het congres waar alleen afgevaardigden van de plaatselijke afdelingen van het HV spreek- en stemrecht hadden. Niemand van de ruim 250 aanwezigen - een volle Irenehal in de Utrechtse Jaarbeurs - had dus ervaring met de ALV en de technisch voorzitter Rob Tielman opende de dag dan ook met een afwachtend: "We zullen zien wat het wordt".

DOOR ANDRÉ HIELKEMA

Huishoudelijk

's Ochtends stonden huishoudelijke zaken centraal: het vaststellen van de notulen van het congres in 1994, de jaarverslagen over 1994 van het HV en zijn werkstichtingen en de beleidsplannen, dit alles met inbegrip van amendementen en verdere ALV-voorstellen. En nog voor de lunch zouden de wijzigingen in het hoofdbestuur worden behandeld.

Uiteraard werden vragen gesteld over de moeilijke financiële situatie waarin het HV verkeert. Penningmeester Jan Stringer was heel duidelijk: er was een tekort ontstaan, dat enorm werd vergroot door de bezuinigingen van het Ministerie van VWS waardoor de subsidie aan het HV is geschrapt. Een forse reorganisatie op het Landelijk Bureau moet uitkomst bieden waarbij zeven formatieplaatsen gaan verdwijnen (20% van het totaal). Door deze en andere maatregelen zal het tekort in 1996 beperkt blijven, of misschien al wel helemaal verdwenen zijn. De penningmeester wees daarbij op de gestage toename van het aantal leden en abonnees van de Humanist.

HV-directeur Marcel van den Broecke voegde hier later nog aan toe dat de kerntaken van het HV - geestelijke verzorging, bezinning & kennisverbreiding en humanistisch vormingsonderwijs - ondanks de reorganisatie overeind zijn gebleven en dat de verenigingsondersteuning het minst is getroffen.

Verbreding draagvlak

Een volgend debat ging over de draagvlakverbreding van het HV. Er werd ingehaakt op een lopende discussie over implicitiet en expliciet humanisme. Vraag daarbij is of het HV zijn draagvlak het beste kan verbreden door het humanisme als het ware voor te doen, zonder elke keer te markeren wat humanisme is, of dat leden vooral zullen toestromen door het expliciet uitdragen van humanistische standpunten. Hoewel de discussie over 'impliciet' en 'expliciet' nog wel even zal worden voortgezet, hadden sommige leden op de ALV al een duidelijke voorkeur voor het expliciet(er) (blijven) uitdragen van het humanisme.

De begroting voor 1996 en de Beleidsnota 1996-1998 werden door de ALV aangenomen. Een voorstel om de plaatselijke afdelingen van het HV op een andere manier te gaan financieren, haalde het echter niet. De ALV stemde wel in met een verhoging van de contributie. Het tijdstip van de lunch was toen al ruim overschreden, en het was dan ook niet verwonderlijk dat een meerderheid van de aanwezige HV-leden het hoofdbestuur verzocht voortaan een hele dag te besteden aan het huishoudelijk deel van de agenda van de jaarlijkse ALV.

Toen waren er nog de wisselingen in het hoofdbestuur. Voorzitter Paul Cliteur, vice-voorzitter Aad van Oosten en hoofdbestuurslid Ida Thoenes traden terug. Alle drie werden uitvoerig bedankt voor hun verdiensten voor het HV in de afgelopen twee jaar. Jacqueline Schlangen en Marlies van Wijk werden hartelijk begroet als nieuwe bestuursleden. Bestuurslid Roy Geurs, de nieuwe vice-voorzitter, zal het algemeen voorzitterschap enkele maanden waarnemen tot een nieuwe voorzitter is gevonden.

Arbeid en zingeving

Uiteindelijk begon na half drie dan toch het middagprogramma over 'Arbeid en zingeving in 2010 - naar een humaan arbeidsbestel in de volgende eeuw'. Paul de Beer, beleidsmedewerker van het Sociaal en Cultureel Planbureau schetste drie scenario's die de bandbreedte vormen waarbinnen het arbeidsbestel in Nederland zich waarschijnlijk zal ontwikkelen in de komende 15 jaar:

1) *De gepolariseerde of duale arbeidsmarkt* met een kern van goed opgeleide mensen met een vaste, goedbetaalde baan en een brede rand daaromheen van slechtbetaalde flexibaantjes voor de minder hoog opgeleiden die alles aan moeten pakken, ook werk zonder enige kwaliteit. Er is een belangentegenstelling in dit model tussen de kern en de rand, maar het biedt ook de meeste betaalde werkgelegenheid van alle drie scenario's.
2) *De geïntegreerde arbeidsmarkt*, waarop van alle werkenden een zekere mate van flexibiliteit geëist wordt. Deze flexibele arbeid is echter niet alleen in het voordeel van de werkgevers, maar ook van de werknemers. Ze hebben daarover vruchtbare afspraken gemaakt. Er ontstaat als het ware een nieuw soort werknemer, behoorlijk opgeleid en gemotiveerd, ook tot flexibiliteit, maar tevens in z'n rechten beschermd. Helaas zal niet iedereen in het profiel van 'de nieuwe werknemer' passen, en blijven er in dit model dus buitenstaanders.
3) *De gecombineerde of pluriforme arbeidsmarkt* waarop allerlei modellen naast elkaar bestaan: het oude model met alleen vaste mannelijke voltijd-werkers (de bouw bijvoorbeeld), het gepolariseerde met een vaste kern en een flexibele rand, en bedrijven met alleen maar flexi-werkers. Dit derde scenario biedt ieder de grootste keuzevrijheid om op eigen wijze deel te nemen aan de arbeid, maar wel met een grote ongelijkheid in posities.

De twee nieuwe leden van het hoofdbestuur: Marlies van Wijk (links) en Jacqueline Schlangen

FOTO'S: HES VAN HUIZEN

Arjo Klamer, hoogleraar economie van kunst en cultuur aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, was gevraagd te reageren op de scenario's van De Beer. Klamer verzocht de toehoorders een andere visie op arbeid onder ogen te willen zien: waarom zouden we kiezen uit de drie scenario's? Waarom staken alle discussies bij het kabinetsmotto 'werk, werk, werk'? Waarom kijken we niet op een meer fundamenteel niveau naar de werkeloosheid?

Werk, werk, werk

Klamer begon bij Aristoteles, die 'het goede leven' niet beschouwde als een leven van werken, maar als een leven van vriendschap en bezinning op de wezenlijke vragen van het leven. Sommigen moeten inderdaad arbeid leveren om in het levensonderhoud van allen te voorzien, maar werk zou moeten bestaan uit het verrichten van zinvolle activiteiten. Deze tegenstelling tussen arbeid en (zinvol) werk was de rode draad in Klamers betoog: de mens heeft altijd geprobeerd met zo min mogelijk arbeid in zijn levensonderhoud te voorzien. Waarom dan nog die nadruk op 'werk, werk, werk'? Door de technologie komt het einde van de arbeid in zicht. Dat moet niet betreurd worden, maar juist toegejuicht. Klamer noemde de werkeloosheid dan ook een luxe-probleem. Er is niet méér werk nodig, maar een betere verdeling ervan. Dit bracht Klamer bij het onbetaalde (vrijwilligers-)werk, onder andere in de zorg, dat in de huidige situatie zeer ondergewaardeerd wordt. Ook ging hij in op de maatschappelijke discussie over het basisinkomen.

Van de forumleden koos Kees Korevaar, beleidsmedewerker bij de Industriebond FNV, voor het tweede scenario van De Beer: de flexibiliteit in de arbeid moet op basis van afspraken tussen werkgevers en werknemers verdeeld worden over het hele bestel. Jan Marijnissen, lid van de Tweede Kamerfractie van de Socialistische Partij, zag hier niets in: flexibiliteit komt altijd eenzijdig de werkgevers ten goede. De werknemers zijn altijd de zwakkere partij. Marleen van Bijnen, loopbaanadviseur, constateerde op basis van haar ervaringen in de praktijk, dat de twee eerste scenario's van De Beer inmiddels al gepasseerd zijn. Zij voorspelde dat de pluriforme arbeidsmarkt het model van de toekomst wordt.

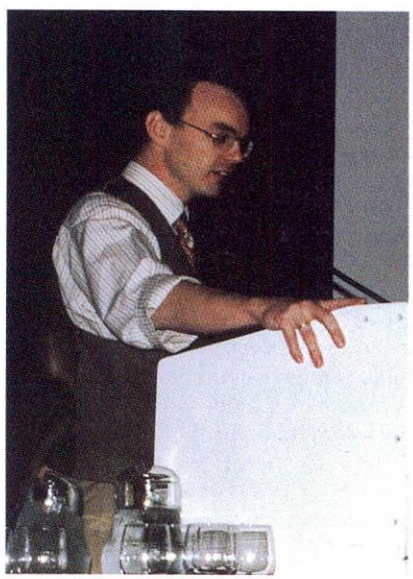

Waarnemend voorzitter Roy Geurs aan het woord

Humanistisch scenario

De humanisten in het forum, Arie den Broeder, adviseur op het gebied van sociaal beleid, en Douwe van Houten, hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek, bepleitten een vierde - een humanistisch - scenario, waarin de mens boven de economie wordt gesteld, waarin arbeid niet als enige factor in het kader van de zingeving wordt gezien, waarin stelling genomen wordt tegen de marginalisering van de zwakkeren op de arbeidsmarkt en waarin ook het belang van onbetaald werk wordt erkend. Beide humanisten schaarden ze zich dan ook achter het betoog van Arjo Klamer. ■

bres

Onafhankelijk tijdschrift
over keerpunten
in mens en cultuur

Nummer 176 ligt nu in de winkel, met o.a:

Het stilzwijgen verbreken: Alchemie van kunst bij het overwinnen van een incestverleden
De taal van de Tarot: De Tarot als beeldverhaal voor de levensweg
De zeven sferen: Dante's weg naar de sterren
Modern (zelf-)management:
Plato's mythe van de wagenmenner, nuttig voor directeuren en huisvrouwen
Bewust-er-zijn: Zeven wetmatigheden voor de mens op zoek naar helderheid
Buitenaardse ontvoeringen en contacten
Therapeutic Touch: Hype of healing?
Simon Vinkenoogs vaste rubrieken!

144 pag. rijk geïllustreerd tweemaandelijks tijdschrift,
Verkrijgbaar in boekhandel en kiosk
Losse nrs: *f* 14,50 / Bfrs 290. Jaarabonnementen: *f* 72,50 / Bfrs 1450
Voor abonnementen of gratis brochure BEL NU: 020 - 6243442 of 020 - 6278510

orientatiereizen in kleine groepen naar

INDONESIË

en Birma, China, Tibet, Japan, Suriname,
Israël, Italië, Syrië/Jordanië

INSTITUUT VOOR INTERNATIONALE EXCURSIES
postbus 54 - 1860 ab bergen
tel 072-5812600

Cochenille
Cochenille
Cochenille

Driejarige scholing gedurende negen weekeinden per jaar

Roodetorenstraat 12
7201 DH Zutphen
Tel.. 0575- 519890/520738

School voor kunstzinnige therapie en psychosynthese

Jonge Humanisten en: Leven met de dood

Het leven is eindig en de enige zekerheid in ons bestaan is dat iedereen uiteindelijk doodgaat. Maar hoe ga je om met dit gegeven? Hoe beïnvloedt de dood jou leven. Dat is het onderwerp van de themadag 'leven met de dood' op zondag 25 februari in Buurtcentrum de Spil in Utrecht. Naast het discussiëren in kleine groepjes biedt het programma een tal van creatieve onderdelen waaronder lichaamswerk onder leiding van Astrid Roemer. Aanvang: 10.30 uur. De kosten (incl. lunch) zijn f 5,- voor leden en f 10,- voor niet-leden. Informatie en aanmelding (voor 20 febr.): tel. 030-2436158, 078-6177440 of 030-2392125.

U kunt het niet meenemen, maar u kunt er wel veel mee doen

"Je kunt je geld toch niet meenemen", is een gevleugeld woord. Maar waarom zou u dat ook willen, als u er tijdens uw leven nog zoveel mee kunt doen. Zodat u nog kunt zien hoe nuttig het wordt besteed. U kunt op verschillende manieren tijdens uw leven schenkingen doen. Dat levert ook nog belastingvoordeel op.

Als u een schenking doet, betekent dat geld geven aan een doel waar u achter staat. Als u het humanisme een warm hart toedraagt, denk dan eens over een schenking aan het Steunfonds Humanisme. Dat is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond strijdt voor een humane, tolerante samenleving.
Vraag gerust meer informatie, telefonisch op nummer (030) 239 21 00 of met de onderstaande bon.

STEUNFONDS
Humanisme

JA ik wil meer informatie over schenken en een kosteloze notariële schenkingsakte.

naam ..... v / m
adres .....
pc / plaats .....
telefoon .....

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht. H